

De inzet van familienetwerkberaden in de preventieve jeugdbescherming

Eindrapport

Universiteit van Amsterdam, Forensische Orthopedagogiek

S. Dijkstra, MSc

dr. H. E. Creemers

dr. J. J. Asscher

prof. dr. G. J. J. M. Stams

De inzet van familienetwerkberaden in de preventieve jeugdbescherming

Eindrapport

Universiteit van Amsterdam, Forensische Orthopedagogiek

S. Dijkstra, MSc

dr. H. E. Creemers

dr. J. J. Asscher

prof. dr. G. J. J. M. Stams

Amsterdam, november 2016

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het WODC, afdeling Externe Wetenschappelijke Betrekkingen, ministerie van Veiligheid en Justitie.

Begeleidingscommissie:

prof. dr. D.J. de Ruyter (voorzitter)

dr. E.G.M.J. Berben

dr. D.H.M. Bodden

mr. W.M. de Jongste

drs. A. P. M. Pont

Voorwoord

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie is een onderzoek uitgevoerd naar de inzet van familienetwerkberaden bij gezinnen in de preventieve jeugdbescherming. Het voorliggende onderzoek volgt op het onderzoek naar de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming, tevens uitgevoerd in opdracht van het WODC, waarvan het eindrapport in mei 2016 is gepubliceerd op de website van het WODC. Waar het eerste onderzoek is gericht op de inzet van familienetwerkberaden bij gezinnen waar één of meerdere kinderen onder toezicht gesteld zijn, richt het huidige onderzoek zich op het werkveld vóór een ondertoezichtstelling, namelijk de groep gezinnen waarbij de professional serieuze signalen heeft dat een kind niet veilig is of zich onvoldoende ontwikkelt en waarbij een vasthoudende aanpak nodig is om aan te dringen op verandering. In dit rapport worden de korte termijn resultaten, namelijk drie maanden na totstandkoming van een familiegroepsplan, bij deze gezinnen beschreven.

Graag willen wij een woord van dank richten aan eenieder die op welke manier dan ook betrokken is geweest bij dit onderzoeksproject. Allereerst willen wij de gezinnen bedanken die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Zonder hen had dit onderzoek niet tot stand kunnen komen. Daarnaast willen wij de medewerkers en het bestuur van de betrokken jeugdzorgorganisaties bedanken en in het bijzonder de betrokken projectleiders Patty Hofman en Tycho Vecht. Tevens bedanken wij alle onderzoeksassistenten die zich het afgelopen anderhalf jaar hebben ingezet om vragenlijsten af te nemen bij ouders, betrokken jeugdhulpverleners en netwerkcoördinatoren. Een bijzonder woord van dank voor Lise Kromhout die als stagiaire op dit onderzoeksproject, naast het uitvoeren van de dataverzameling, een bijdrage heeft geleverd aan het eindrapport.

Sharon Dijkstra, MSc

Dr. Hanneke Creemers

Dr. Jessica Asscher

Prof. Dr. Geert Jan Stams

Amsterdam, november 2016

Samenvatting

In artikel 4.1.2 van de Jeugdwet (2015), dat geldt voor de (vrijwillige) jeugdhulp en de jeugdbescherming, is vastgelegd dat de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling ouders als eerste de gelegenheid moet bieden om, binnen een redelijke termijn, een familiegroepsplan op te stellen om de problemen in het gezin aan te pakken. Eén van de manieren om een familiegroepsplan op te stellen is middels een familienetwerkberaad. Een familienetwerkberaad is een besluitvormingsmodel om een plan te maken om de (opvoedings)problemen binnen een gezin aan te pakken, waarbij nadrukkelijk de focus ligt op het aanwenden en versterken van contacten vanuit het sociale netwerk. Waar doorgaans de jeugdhulpverlener, samen met het gezin, een plan maakte om de problemen in het gezin aan te pakken, wordt nu de verantwoordelijkheid en regie voor het maken en uitvoeren van een plan neergelegd bij het gezin en het netwerk. Echter, ondanks de brede steun voor en investering in familienetwerkberaden is er nog weinig bekend over de uitkomsten van de inzet hiervan voor de bescherming van kinderen. Een recent gepubliceerde meta-analyse naar de effectiviteit van familienetwerkberaden in de jeugdzorg laat zien dat robuust onderzoek op dit gebied schaars is. Ook blijkt uit deze meta-analyse dat de inzet van familienetwerkberaden, in vergelijking met reguliere jeugdbescherming, niet effectiever is in het reduceren van kindermishandeling, uithuisplaatsingen en de inzet van professionele zorg.

In navolging van het eerder verschenen rapport ¹ over de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming, richt het huidige rapport zich de inzet van familienetwerkberaden in het voorliggende werkveld, namelijk de preventieve jeugdbescherming. In deze fase van de hulpverlening zijn er serieuze signalen dat een kind niet veilig is of zich onvoldoende ontwikkelt. Bovendien twijfelt de jeugdhulpverlener of de ouder(s) dit onderkennen dan wel voldoende of de juiste stappen zetten om de zorgen weg te nemen. De professional gebruikt in deze fase zijn autoriteit om aan te dringen op verandering. Met huidig onderzoek is getracht antwoord te geven op de vraag “Zorgt de inzet van familienetwerkberaden voor een betere bescherming van kinderen en jongeren in de preventieve jeugdbescherming en door welke kenmerken wordt dit beïnvloed?”. Drie deelvragen zijn hierbij geformuleerd: 1) Wat is de slagingskans van familienetwerkberaden bij gezinnen in de preventieve jeugdbescherming, ofwel, in welk percentage van de gezinnen waar een familienetwerkberaad wordt voorgesteld wordt een familiegroepsplan opgesteld?,

¹ Zie: [https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2384a-evaluatie-van-de-inzet-van-\(familie\)netwerkberaad-eigen-kracht-conferenties-\(ekc\)-in-jeugdbescherming.aspx](https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2384a-evaluatie-van-de-inzet-van-(familie)netwerkberaad-eigen-kracht-conferenties-(ekc)-in-jeugdbescherming.aspx).

- 2) Wat zijn de korte termijn resultaten (drie maanden na totstandkoming van een familienetwerkberaad) van familienetwerkberaden in termen van het terugdringen van kindermishandeling, het verminderen van het aantal uithuisplaatsingen, het verminderen van het aantal ondertoezichtstellingen en het verminderen van de inzet van professionele zorg? en
- 3) Welke gezinskenmerken beïnvloeden de resultaten van familienetwerkberaden?

Voor het huidige onderzoek is een quasi-experimenteel design gebruikt met data afkomstig van drie verschillende organisaties, te weten Jeugdbescherming Regio Amsterdam, Bureau Jeugdzorg Limburg en Altra Jeugd en Opvoedhulp. Bij deze organisaties worden verschillende vormen van familienetwerkberaden ingezet, namelijk Eigen Kracht conferenties (EK-c), FamilieNetwerkBeraden doorontwikkeld vanuit de Sociale Netwerk Strategieën (FNB-SoNeStra) en Signs of Safety (SoS). Middels een voormeting en een nameting (drie maanden na totstandkoming van ofwel een familiegroepsplan ofwel een regulier hulpverleningsplan) zijn gegevens verzameld bij gezinnen en jeugdhulpverleners. Om de resultaten van familienetwerkberaden te toetsen, zijn de gegevens van 77 gezinnen waar een familienetwerkberaad werd afgerond afgezet tegen de gegevens van 59 gezinnen waar nadrukkelijk geen familienetwerkberaad werd aangeboden maar reguliere hulpverlening werd ingezet.

Uit de resultaten komt naar voren dat bij 36 procent van de gezinnen die in de gelegenheid werden gesteld om een familienetwerkberaad in te zetten, daadwerkelijk een familiegroepsplan werd opgesteld. Dit percentage is vergelijkbaar met het slagingspercentage van 41 procent in het onderzoek in de jeugdbescherming¹. Wanneer een onderscheid wordt gemaakt per vorm komt naar voren dat FNB-SoNeStra significant vaker leidde tot een familiegroepsplan (76 procent) dan SoS (34 procent) en EK-c (29 procent). Hierbij dient opgemerkt te worden dat bij FNB-SoNeStra en SoS kleinere groepen zijn gevolgd, waardoor percentages een vertekend beeld kunnen geven. De duur om tot een familiegroepsplan te komen was in huidig onderzoek gemiddeld tien weken (range 1-38 weken). Gezinnen die gebruik maakten van SoS hadden de langste tijd nodig om tot een familiegroepsplan te komen met een gemiddelde duur van achttien weken. Dit verschil is significant van de duur van Ek-c (tien weken) en FNB-SoNeStra (negen weken) trajecten. Het besluit om in de voorbereidingsfase af te zien van een familienetwerkberaad werd na gemiddeld veertien weken genomen (range 0-44 weken).

Wat betreft de effectiviteit van familienetwerkberaden in de preventieve jeugdbescherming komt naar voren dat de inzet van familienetwerkberaden na drie maanden niet tot betere, maar ook niet tot minder goede resultaten leidt in vergelijking met de reguliere

hulpverlening met betrekking tot aanwijzingen voor kindermishandeling, risicoscore op kindermishandeling en inzet van professionele zorg. Deze resultaten komen overeen met de resultaten van het onderzoek in de jeugdbescherming¹. Vanwege het kleine aantal gezinnen waarbij na drie maanden sprake was van een ondertoezichtstelling, uithuisplaatsing en terugplaatsing is het verschil tussen de inzet van een familienetwerkberaad en reguliere hulpverlening voor deze uitkomstmaten statistisch niet getoetst. Gezinskenmerken lijken in huidig onderzoek niet van invloed te zijn op de resultaten, wat tevens overeenkomt met het onderzoek in de jeugdbescherming¹.

Op basis van de resultaten van huidig onderzoek kan geconcludeerd worden dat de inzet van familienetwerkberaden in de preventieve jeugdbescherming op de korte termijn niet leidt tot andere resultaten in termen van aanwijzingen voor/risico op kindermishandeling en inzet van professionele zorg dan de reguliere werkwijze. Ook lijken gezinskenmerken niet van invloed te zijn op de resultaten. Wat betreft het aandeel tot stand gekomen familienetwerkberaden kan geconcludeerd worden dat slechts 36 procent van gezinnen waar een familienetwerkberaad werd aangeboden slaagt in het maken van een familiegroepsplan, wat gemiddeld tien weken duurt. Gemiddeld duurt het veertien weken voordat duidelijk wordt dat een familienetwerkberaad geen doorgang gaat vinden. Gezien de overeenkomstige resultaten in dit onderzoek en het onderzoek in de jeugdbescherming¹, lijkt de inzet van familienetwerkberaden niet meer of minder effectief te zijn in de preventieve jeugdbescherming dan in de jeugdbescherming.

Summary

In the Netherlands, the new Child and Youth act (2015) states that, in voluntary as well as in compulsory care, youth care organizations are required to offer parents the opportunity to develop a family group plan to solve the problems in their family. One of the methods to develop a family group plan is the decision-making model of Family Group Conferencing (FGC). Whereas in regular care the youth care worker is responsible for drawing up a care plan, in FGC a coordinator helps the family to gather all parties with an interest in the wellbeing of a child and its family to make a family group plan that is meant to ensure and support active responsibility of the family and its social network. However, despite the support for and investment in FGC, limited research is available about the effectiveness of this decision-making model. In a recent meta-analysis focusing on the effectiveness of FGC in youth care, it is concluded that there is a remarkable lack of robust research allowing for causal inferences. Furthermore, the findings indicate that overall FGC is not more effective than regular youth care in improving the safety of children in the family, preventing out-of-home placements and shortening the period of involvement of youth care services.

In May 2016, we published a study focusing on the results of FGC for families in which children and adolescents have been placed on a supervision order (child welfare; compulsory care)². The current study focuses on the results of FGC for families in which there are serious signals that a child is not safe or not developing sufficiently, but a supervision order has not (yet) been placed. In this phase of voluntary youth care, the youth care worker questions parental recognition of the problems in the family or parents' ability or willingness to take the right steps in resolving the problems. As a result, the youth care worker uses his authority to ensure that the need for change is urgent. The current study was conducted to answer the question *“Does the implementation of FGC result in improved protection of children and adolescents who are at risk to be placed on a supervision order, and which characteristics affect the results of FGC?”*. With a quasi-experimental study we examined 1) the proportion of families who completed a family group conference, 2) the short term effectiveness of FGC (three months after the completion of a family group conference) in terms of reducing child maltreatment, reducing out-of-home placements, preventing supervision orders and reducing the use of professional care, and 3) which family

² [https://english.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2384a-evaluatie-van-de-inzet-van-\(familie\)netwerkberaad-eigen-kracht-conferenties-\(ekc\)-in-jeugdbescherming.aspx?cp=45&cs=6796](https://english.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2384a-evaluatie-van-de-inzet-van-(familie)netwerkberaad-eigen-kracht-conferenties-(ekc)-in-jeugdbescherming.aspx?cp=45&cs=6796)

characteristics affect the results of FGC.

This study was conducted at three youth care organizations in the Netherlands, each of which using a different type of FGC, namely '*Eigen Kracht conferentie (EK-c)*', 'FGC developed from the Sociale Netwerk Strategieën (FGC-SoNeStra)' and 'Signs of Safety (SoS)'. Data were collected through questionnaires filled out by parents and youth care workers at baseline and three months after an FGC-plan or a regular youth care plan had been drawn up. To examine the results of FGC, data from 77 families who completed a family group conference (experimental group) were compared to data from 59 families who received regular youth care and were not offered the opportunity to organize a family group conference (control group).

Results indicate that in 36 percent of the families who were provided the opportunity to organize a family group conference, a conference took place and a family group plan was drawn up. This completion rate is comparable with the completion rate of 41 percent in our previous study focusing on child welfare¹. When a distinction is made between the different types of FGC, the results show that families organizing an FGC-SoNeStra more often succeed in finalizing a family group plan (76 percent) than families working with SoS (34 percent) and EK-c (29 percent). However, it should be mentioned that the number of participants in the FGC-SoNeStra and SoS groups was smaller than the number of participants in the EK-c group, which might have affected the results. The average time to organize a conference and create a family group plan was ten weeks (range 1-38 weeks). The average time needed to create a family group plan was significantly longer for families working with SoS (18 weeks) than for families organizing an EK-c (ten weeks) or FGC-SoNeStra (nine weeks). The decision to cancel the FGC-approach, made by 64 percent of the families, was taken on average fourteen weeks after the start of the FGC-approach (range 0-44 weeks).

Results of the study further indicate that, on the short term, FGC does not outperform regular care in terms of reducing indications of risk for child maltreatment and reducing the use of professional care. These results are in line with the results of our study focusing on child welfare¹. Because of the low number of families in which children and adolescents were placed on a supervision order or placement decisions were made, differences between the groups in these outcome measures were not tested. None of the examined family characteristics affected the results of FGC, which is also in line with the results of our previous study focusing on child welfare¹.

In conclusion, based on the findings of the current study focusing on families in voluntary youth care in which there are serious signals that a child is not safe or not developing sufficiently, FGC does not outperform regular youth care in terms of reducing indications of/risk for child maltreatment and reducing the use of professional care. Regarding the completion rate of family group conferences, it can be concluded that in only 36 percent of the families who were provided the opportunity to organize a family group conference, a conference took place and a family group plan was created. The average time to a conference or to the decision to cancel the FGC-approach was, respectively, ten and fourteen weeks. Because results of the current study are in agreement with the results of our study in child welfare¹, FGC seems not more effective in this phase of voluntary youth care than in compulsory youth care.

Inleiding

Met de inwerkingtreding van de Jeugdwet per 1 januari 2015 heeft zich een omvangrijke taakverschuiving voorgedaan op het gebied van bestuurlijke en financiële regie over de jeugdzorg. De verantwoordelijkheid over elke vorm van ondersteuning, zorg en hulpverlening aan jeugd ligt niet langer in handen van de landelijke overheid, maar is sinds de transitie in handen gekomen van de lokale gemeenten. Eén van de uitgangspunten hierbij is dat de zorg dichterbij de burger komt te staan en er sneller integrale hulp op maat kan worden geboden (Movisie, 2015). De beleidsfocus is daarnaast in toenemende mate op de eigen kracht en eigen verantwoordelijkheid van burgers komen te liggen. Hiermee wordt geïmpliceerd dat burgers zoveel mogelijk zelf de regie dienen te houden bij het aanpakken van opvoed- en opgroei problemen (Jeugdwet, artikel 2.1 lid g). Het vroegtijdig activeren en het onderling verbinden van het netwerk rondom de cliënt, dat hen kan ondersteunen in de aanpak van opvoed- en opgroei problemen, vormt hierdoor een kerntaak van hulpverleners. Een richtlijn die bij deze beleidsfocus wordt aangehouden, is dat professionals niet over ouders beslissen, maar samen met ouders zoeken naar een geschikte oplossing (SKJ, 2015). Verondersteld wordt dat problemen hierdoor adequater kunnen worden aangepakt en de jeugdzorg (kosten)effectiever gaat functioneren (Verheij, 2015).

De wending in het denken over zorg en ondersteuning die vooraf is gegaan aan de nieuwe Jeugdwet heeft ervoor gezorgd dat de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdzorg het afgelopen decennium is toegenomen. Een familienetwerkberaad is een besluitvormingsmodel om een plan te maken om de (opvoedings)problemen in het gezin aan te pakken, waarbij nadrukkelijk de focus ligt op het aanwenden en versterken van contacten vanuit het sociale netwerk en het voortbouwen op al aanwezige competenties binnen het gezin (Merkel-Holguin, 2004; Shlonsky et al., 2009). Waar voorheen de jeugdhulpverlener of de gezinsvoogdijwerker de leiding nam bij het opstellen van een hulpverleningsplan wordt binnen het model van familienetwerkberaden de verantwoordelijkheid voor en regie over het plan neergelegd bij het gezin en het netwerk. De achterliggende gedachte is dat gezinnen hierdoor gemotiveerder zijn om zich in te zetten voor het hulpverleningstraject en dat de inzet van professionele hulp vermindert doordat het netwerk (een deel van) de benodigde ondersteuning op zich neemt (Pagée, 2012). Het hulpverleningsplan dat gedurende dit proces wordt opgesteld, wordt ook wel het familiegroepsplan genoemd.

Per 1 januari 2015 is in artikel 4.1.2 van de Jeugdwet, dat geldt voor de (vrijwillige) jeugdhulp en de jeugdbescherming, vastgelegd dat de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling ouders als eerste de gelegenheid moet bieden om, binnen een

redelijke termijn, een familiegroepsplan op te stellen. Pas wanneer ouders aangeven geen familiegroepsplan te willen maken, kan een jeugdhulpaanbieder of gecertificeerde instelling van het familiegroepsplan afzien en overgaan op het maken van een regulier hulpverleningsplan. Het familiegroepsplan heeft daarmee een centrale plaats verkregen binnen de jeugdhulp en jeugdbescherming in Nederland. De Jeugdwet schrijft hierbij niet voor hoe het opstellen van een familiegroepsplan dient te gebeuren: het is ‘vormvrij’ (Factsheet Familiegroepsplan, 2016). Gezinnen kunnen daarom op verschillende manieren in de gelegenheid gesteld worden om een familiegroepsplan te maken, zelfstandig of in de vorm van een familienetwerkberaad.

Ondanks de brede steun voor en investering in familienetwerkberaden is er nog weinig bekend over de uitkomsten van de inzet van dit besluitvormingsmodel voor de bescherming van kinderen. In een recente meta-analyse naar de effectiviteit van familienetwerkberaden in de jeugdzorg wordt geconcludeerd dat robuust onderzoek naar de effectiviteit van familienetwerkberaden schaars is. De resultaten van de meta-analyse laten daarnaast zien dat familienetwerkberaden niet effectiever zijn dan de reguliere jeugdzorg in termen van minder kindermishandeling, minder uithuisplaatsingen en minder inzet van professionele zorg (Dijkstra, Creemers, Asscher, Deković, & Stams, 2016).

Eerder verschenen rapport naar de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie is de Universiteit van Amsterdam twee jaar geleden gestart met een onderzoek naar de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming. In dit onderzoek, waarvan het eindrapport in mei 2016 is gepubliceerd³, is specifiek gekeken naar de inzet van familienetwerkberaden bij gezinnen waarvan één of meerdere kinderen onder toezicht gesteld zijn. Middels verschillende deelstudies is beoogd een actueel totaalbeeld te schetsen van de praktijkervaringen met en resultaten van de inzet van familienetwerkberaden bij deze specifieke doelgroep.

Uit dit onderzoek komt onder andere naar voren dat in een relatief klein deel van de gezinnen waar een familienetwerkberaad werd aangeboden, daadwerkelijk een familiegroepsplan werd opgesteld door het gezin en het netwerk (41 procent). De termijn vanaf de start van de ondertoezichtstelling tot aan de totstandkoming van een familiegroepsplan of totdat duidelijk werd dat een familienetwerkberaad geen doorgang zou

³ Zie: [https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2384a-evaluatie-van-de-inzet-van-\(familie\)netwerkberaad-eigen-kracht-conferenties-\(ekc\)-in-jeugdbescherming.aspx](https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/2384a-evaluatie-van-de-inzet-van-(familie)netwerkberaad-eigen-kracht-conferenties-(ekc)-in-jeugdbescherming.aspx).

vinden was, respectievelijk, gemiddeld achttien weken en 28 weken. Werken met een familiegroepsplan leidde, zowel op de korte termijn (drie maanden na een familienetwerkberaad) als op de lange termijn (één jaar na een familienetwerkberaad) niet tot betere of minder goede resultaten wat betreft afname in kindermishandeling en inzet van professionele zorg dan de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. De inzet van familienetwerkberaden leidde op de korte termijn wel tot hogere kosten voor jeugdhulp en gezondheidszorg (inclusief de kosten van een familienetwerkberaad) in vergelijking met de reguliere werkwijze (Zie Bijlage 1 voor een uitgebreide samenvatting van het rapport).

Huidig rapport naar de inzet van familienetwerkberaden in de preventieve jeugdbescherming

In het kwalitatieve deelonderzoek naar praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming werd - door zowel ouders als leden van het netwerk en jeugdbeschermers - de complexe problematiek die gepaard gaat met de ondertoezichtstelling genoemd als reden voor het niet tot stand komen van een familienetwerkberaad. Tevens werd gedurende het onderzoek door jeugdbeschermers en betrokkenen genoemd dat de beginfase van een ondertoezichtstelling een minder geschikt moment lijkt voor de inzet van een familienetwerkberaad, aangezien het een periode betreft waarin veel ouders door spanning en weerstand rondom de ondertoezichtstelling minder open staan voor jeugdbescherming, ongeacht de vorm. De fase die vaak vooraf gaat aan een ondertoezichtstelling, waarin ouders professioneel dwingend aangesproken worden op hun verantwoordelijkheid om de problemen in hun gezin op te lossen, werd door velen als een kansrijkere fase ingeschat voor de inzet van een familienetwerkberaad. Deze fase wordt ook wel preventieve jeugdbescherming of het professionele drangkader genoemd, verwijzend naar de vasthoudende motiverende aanpak die in deze fase van de jeugdhulpverlener verwacht wordt (Van den Bosch, 2014).

Om meer inzicht te krijgen in de inzet en resultaten van familienetwerkberaden in de preventieve jeugdbescherming richt het voorliggende onderzoek zich op de groep gezinnen waarbij de professional serieuze signalen heeft dat een kind niet veilig is of zich onvoldoende ontwikkelt én waarbij hij/zij twijfelt of de ouder(s) dit onderkennen dan wel voldoende of de juiste stappen zetten om de zorgen weg te nemen, waardoor de professional zijn autoriteit gebruikt om aan te dringen op verandering (Van den Bosch, 2014). De probleemstelling van huidig onderzoek is als volgt: “Zorgt de inzet van familienetwerkberaden voor een betere bescherming van kinderen en jongeren in de preventieve jeugdbescherming en door welke kenmerken wordt dit beïnvloed?”. Er zijn hierbij drie deelvragen geformuleerd: 1) Wat is de

slagingskans van familienetwerkberaden bij gezinnen in de preventieve jeugdbescherming, ofwel, in welk percentage van de gezinnen waar een familienetwerkberaad wordt voorgesteld wordt een familiegroepsplan opgesteld?, 2) Wat zijn de korte termijn resultaten (drie maanden na totstandkoming van een familienetwerkberaad) van familienetwerkberaden in termen van het terugdringen van kindermishandeling, het verminderen van het aantal uithuisplaatsingen, het verminderen van het aantal ondertoezichtstellingen en het verminderen van de inzet van professionele zorg? en 3) Welke gezinskenmerken beïnvloeden de resultaten van familienetwerkberaden?

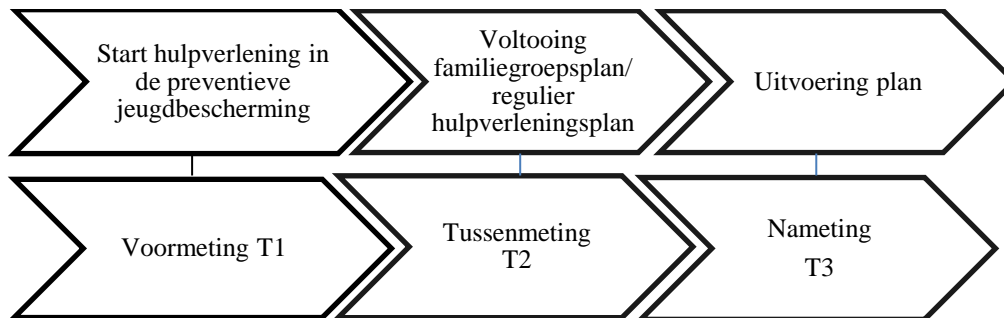
Methode

Design

Middels een quasi-experimenteel onderzoek is een groep gezinnen waarbij een familienetwerkberaad werd aangeboden en ingezet (experimentele groep) vergeleken met een groep gezinnen waarbij nadrukkelijk geen familienetwerkberaad werd aangeboden, maar waarbij de reguliere werkwijze werd toegepast om een hulpverleningsplan te maken (controlegroep). Voor de selectie van gezinnen werd als uitgangspunt de eerder beschreven definitie van drang, opgesteld door een werkgroep bestaande uit deelnemers uit diverse geledingen (BJZ's, VNG, advocatuur, Raad voor de Kinderbescherming en ouders), gebruikt (Van den Bosch, 2014). Middels een voormeting bij de start van de hulpverlening in de preventieve jeugdbescherming (T1), een tussenmeting ten tijde van het tot stand komen van het familiegroepsplan (in de experimentele groep)/regulier hulpverleningsplan (in de controlegroep) (T2) en een nameting drie maanden na het tot stand komen van het familiegroepsplan/regulier hulpverleningsplan (T3), is onderzocht of de inzet van familienetwerkberaden leidt tot betere resultaten dan de inzet van de reguliere hulpverlening (Zie Figuur 1 voor een tijdbalk van de meetmomenten).

Figuur 1.

Tijdbalk van de meetmomenten

Drie verschillende vormen van familienetwerkberaden werden onderzocht, te weten: Eigen Kracht conferenties (EK-c), FamilieNetwerkBeraden (FNB; doorontwikkeld vanuit de Sociale Netwerk Strategieën (SoNeStra)) en Signs of Safety (SoS). Aan deze verschillende vormen van familienetwerkberaden ligt hetzelfde doel ten grondslag, namelijk, het opstellen van een familiegroepsplan waarbij het gezin en het netwerk de regie in handen nemen om problemen binnen het gezin aan te pakken. Echter, tussen de verschillende vormen bestaan enkele verschillen. Hoewel bij alle drie de vormen gewerkt wordt met een aparte coördinator die betrokken is bij de organisatie van het beraad, is dit bij FNB-SoNeStra en SoS een professionele jeugdhulpverlener en bij EK-c een onafhankelijke coördinator. Daarnaast wordt bij EK-c en FNB-SoNeStra daadwerkelijk een beraad georganiseerd waarbij tijdens het besloten deel, in afwezigheid van professionals en coördinatoren, door gezin en netwerk een familiegroepsplan opgesteld wordt. Bij SoS daarentegen kan het familiegroepsplan tijdens meerdere sessies worden opgesteld en is er geen besloten deel. Tevens onderscheidt SoS zich van de andere vormen doordat hier expliciet de focus ligt op veiligheid en een veiligheidsplan wordt opgesteld. Bij de andere vormen kan de focus ook liggen op de veiligheid binnen een gezin maar kan ook een plan gemaakt worden enkel gericht op ondersteuningstaken voor de ouder(s) in het gezin. Zie Tabel 1 voor een overzicht van de verschillende vormen.

Tabel 1.

Kenmerken verschillende vormen van familienetwerkberaden

Vorm	Soort coördinator	Vorm beraad	Besloten deel tijdens beraad
Eigen Kracht conferentie (EK-c)	Onafhankelijk	Enkel beraad	Ja
FamilieNetwerkBeraden (FNB-SoNeStra)	Professional	Enkel beraad	Ja
Signs of Safety (SoS)	Professional	Meerdere sessies	Nee

Procedure

Gezinnen in dit onderzoek werden bij drie organisaties geworven. Gezinnen waar een EK-c werd aangeboden werden geworven bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam; gezinnen waar een FNB-SoNeStra werd aangeboden werden geworven via Bureau Jeugdzorg Limburg en gezinnen waar SoS werd aangeboden werden geworven bij Altra Jeugd & Opvoedhulp. Gezinnen voor de controlegroep werden grotendeels geworven bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam. Een klein deel van de controlegroep (twee gezinnen) werd geworven bij Bureau Jeugdzorg Limburg. Aangezien de onderzoeksprocedure per organisatie verschilde, zal deze hieronder apart worden beschreven.

Jeugdbescherming Regio Amsterdam

In het huidige onderzoek werd de onderzoeksgroep van een lopende randomized controlled trial naar de effectiviteit van Eigen Kracht conferenties bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam geïnccludeerd. De doelgroep van Jeugdbescherming Regio Amsterdam bestaat uit gezinnen waarbij ouders tijdelijk niet in staat zijn (niet willen en/of niet kunnen) om zelfstandig, of met hulp van netwerk of professionals, de veiligheid van kinderen te waarborgen (Boendermaker, Busschers, & Dinkgreve, 2015). Voor dit onderzoek werden van januari 2014 tot december 2014 nieuw aangemelde gezinnen benaderd voor deelname. Gezinnen werden willekeurig toegewezen aan ofwel de experimentele groep waar een EK-c werd aangeboden aan het gezin, ofwel de controlegroep waar nadrukkelijk geen EK-c werd aangeboden maar reguliere hulpverlening werd ingezet. Deze reguliere hulpverlening maakt gebruik van de methodiek Generiek Gezinsgericht Werken (inmiddels Intensief Systeemgericht Casemanagement) waarbij de jeugdhulpverlener samen met het gezin (en eventueel ook netwerk) een hulpverleningsplan maakt om de problemen binnen een gezin aan

te pakken. De jeugdhulpverlener introduceerde het onderzoek bij het gezin. Wanneer ouders akkoord gingen, werden zij vervolgens benaderd door het onderzoeksteam, dat tijdens een huisbezoek aanvullende informatie gaf en de toestemmingsprocedure met het gezin doornam. Wanneer ouders akkoord gingen met deelname werd een informed consent getekend. Tevens werd bij ouders de voormeting middels een papieren vragenlijst afgenomen en bij de jeugdhulpverleners middels een online vragenlijst. Wanneer ouders in de experimentele groep iets zagen in een EK-c werd het gezin aangemeld bij de Eigen Kracht Centrale en werd het traject opgestart. In de controlegroep werd na toestemming voor deelname aan het onderzoek de reguliere werkwijze opgestart. De gegevens voor huidig onderzoek werden verzameld tussen januari 2014 en december 2015.

Bureau Jeugdzorg Limburg

De werving voor de experimentele groep en een klein deel van de controlegroep bij Bureau Jeugdzorg Limburg liep van juni 2015 tot mei 2016. Gedurende deze periode werden alle gezinnen die instroomden bij Bureau Jeugdzorg Limburg (Regio Noord, Midden en Zuid) en voldeden aan de eerder beschreven definitie van het drangkader (ingeschat door jeugdhulpverlener en gedragswetenschapper), benaderd voor deelname aan het onderzoek. De jeugdhulpverlener informeerde het gezin over het onderzoek en nam de toestemmingsprocedure met hen door. Wanneer ouders akkoord gingen met deelname aan het onderzoek tekenden zij een informed consent. Door het onderzoeksteam werd, zowel bij ouders als bij de jeugdhulpverlener, telefonisch of middels een online vragenlijst de voormeting afgerond.

Vervolgens werden ouders in de experimentele groep in de gelegenheid gesteld om middels een familienetwerkberaad een familiegroepsplan op te stellen. Wanneer ouders iets zagen in deze werkwijze werd het traject opgestart. In de controlegroep, geworven in Regio Midden Limburg – Weert, waar nadrukkelijk geen voorstel werd gedaan om te werken aan een familiegroepsplan, werd na toestemming voor deelname aan het onderzoek de reguliere werkwijze opgestart, waarbij de hulpverlener samen met het gezin een hulpverleningsplan maakte. De dataverzameling van het onderzoek voor de experimentele groep liep van juni 2015 tot september 2016; voor de controlegroep liep de dataverzameling van januari 2016 tot september 2016.

Altra Jeugd & Opvoedhulp

De werving voor de experimentele groep bij Altra Jeugd & Opvoedhulp liep van juni

2015 tot mei 2016. Gedurende deze periode werden alle gezinnen die instroomden bij het SoS-team van Altra Jeugd & Opvoedhulp en voldeden aan de eerder beschreven definitie van het drangkader (ingeschat door de betrokken SoS-werker), benaderd voor deelname aan het onderzoek. Wanneer gezinnen door een externe organisatie (bijvoorbeeld Jeugdbescherming Regio Amsterdam, Veilig Thuis of door Altra zelf) werden aangemeld bij het SoS-team, waren ouders al geïnformeerd over het SoS-traject. Door de betrokken SoS-werker werd het onderzoek aan de gezinnen voorgelegd. Wanneer ouders akkoord gingen werden zij vervolgens benaderd door het onderzoeksteam, dat telefonisch aanvullende informatie gaf en de toestemmingsprocedure met het gezin doornam (audio-opname). Wanneer ouders toestemming verleenden, werd bij hen en de betrokken jeugdhulpverleners de voormeting telefonisch of middels een online vragenlijst afgenomen. De dataverzameling van het onderzoek liep van juni 2015 tot september 2016.

Steekproef

In totaal werden er 693 gezinnen benaderd voor deelname aan het onderzoek. Ouders van 408 van deze gezinnen gaven toestemming voor deelname aan het onderzoek (59 procent). Een non-respons analyse wees uit dat de gezinnen die geen toestemming gaven voor deelname aan het onderzoek (non-respons groep) significant verschilden van de gezinnen die wel toestemming gaven voor het onderzoek (respons groep) met betrekking tot etniciteit ($\chi^2(1, 684) = 11,89, p < ,001$) en gezinssamenstelling (biologische ouders bij elkaar of gescheiden) ($\chi^2(1, 687) = 11,23, p < ,001$); in de non-respons groep zaten meer gezinnen met een andere etnische achtergrond dan Nederlands en meer gezinnen waarbij de biologische ouders nog bij elkaar waren. Er werd geen significant verschil gevonden tussen de groepen met betrekking tot de gemiddelde leeftijd van de kinderen in het gezin ($t(686) = -0,44, p = ,66$).

De totale onderzoeksgroep kwam daarmee op 408 gezinnen (experimentele groep: 310 gezinnen (EK-c: 229 gezinnen, FNB-SoNeStra: 47 gezinnen en SoS: 34 gezinnen; controlegroep: 98 gezinnen (EK-c: 96 gezinnen en FNB-SoNeStra: twee gezinnen)). Om de onderzoeksgroepen van de verschillende organisaties zo homogeen mogelijk te maken in termen van het risico op kindermishandeling is gekozen om alleen gezinnen te selecteren met een midden- of hoog risico op kindermishandeling volgens het Actuarieel Risicotaxatie Instrument voor Jeugdbescherming (ARIJ, Van der Put, Assink, & Stams, 2015). Dit resulteerde in een uiteindelijke onderzoeksgroep bestaande uit 274 gezinnen (experimentele groep: 215 gezinnen (EK-c: 157 gezinnen, FNB-SoNeStra: 29 gezinnen en SoS: 29 gezinnen;

controlegroep: 59 gezinnen (Jeugdbescherming Regio Amsterdam: 57 gezinnen en Bureau Jeugdzorg Limburg: twee gezinnen). Zie Figuur 2 voor een flowchart van de steekproef.

Tabel 2 toont de gezinskenmerken van de experimentele en de controlegroep en in hoeverre de groepen hierop van elkaar verschilden bij aanvang van het onderzoek. Hieruit komt naar voren dat in de controle groep meer ouders uit elkaar/gescheiden zijn dan in de experimentele groep ($\chi^2 (1, 274) = 7,40, p < ,01$). Tevens werd een significant effect gevonden voor gemiddelde leeftijd van de kinderen en voor ingezette professionele zorg; kinderen in de controle groep waren gemiddeld anderhalf jaar ouder dan kinderen in de experimentele groep ($t = (272) = 2,14, p < ,05$) en bij aanvang van het onderzoek hadden gezinnen in de experimentele groep meer verschillende soorten professionele zorg ontvangen dan gezinnen in de controlegroep ($t_{\text{ongelijke varianties}} = (131,76) = -2,34, p < ,05$). Op geen van de andere gezinskenmerken werd een significant verschil tussen de groepen gevonden.

Tabel 2.

Gezinskenmerken experimentele en controlegroep

	%		Verschillen tussen groepen			
	Totale <i>N</i>	Experimentele groep	Controlegroep	χ^2	<i>df</i>	<i>p</i>
Etniciteit ouders	274			0,26	1	,61
Autochtoon		43,7	47,5			
Andere etnische achtergrond		56,3	52,5			
Gezinssamenstelling	274			7,40	1	,01**
Biologische ouders getrouwd/samenwonend		29,3	11,9			
Biologische ouders gescheiden/uit elkaar		70,7	88,1			
LVB bij ouders	270			0,18	1	,67
Geen LVB bij ouders		90,0	88,1			
LVB bij ouders		10,0	11,9			
		<i>M (SD)</i>		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Gemiddelde leeftijd kinderen	274	8,71 (5,15)	10,30 (4,80)	2,14	272	,03*
Risicoscore kindermishandeling bij aanvang	257	3,62 (0,95)	3,58 (0,88)	-0,32	255	,75
Ingezette professionele zorg bij aanvang	263	2,93 (2,98)	2,12 (2,11)	-2,34	131,76	,02*

* $p < ,05$; ** $p < ,01$.**Instrumenten***Voorspeller - Conditie*

Doordat niet alle familienetwerkberaden na start tot stand kwamen, is de experimentele groep opgesplitst in een groep niet gerealiseerde familienetwerkberaden en een groep afgeronde familienetwerkberaden. Conditie werd daarom gecategoriseerd in *controlegroep* (1), *familienetwerkberaad niet gerealiseerd* (2) en *familienetwerkberaad afgerond* (3).

Uitkomstmaat - Kindermishandeling

Om kindermishandeling te meten werd gebruik gemaakt van vragenlijsten ingevuld door de jeugdhulpverlener en ouders. Of er sprake was van *aanwijzingen voor kindermishandeling/verwaarlozing* werd op T1 en T3 vastgesteld aan de hand van de items ‘aanwijzingen voor lichamelijk of psychisch geweld’ en ‘aanwijzingen voor verwaarlozing’ (beide *nee* = 0, één of beide *ja* = 1) van het Actuarieel Risicotaxatie Instrument voor Jeugdbescherming (ARIJ; Van der Put et al., 2015), ingevuld door de jeugdhulpverlener. Het *risico op kindermishandeling* werd tevens bepaald middels de ARIJ, ingevuld door de jeugdhulpverlener op T1 en T3, aan de hand van het dynamisch risicoprofiel. Met het dynamisch risicoprofiel van de ARIJ wordt op basis van specifieke items een risicoprofiel op kindermishandeling berekend, variërend van “1” (*Hoog risico*) tot “6” (*Laag risico*). De ARIJ heeft een redelijke voorspelkracht ($AUC = 0,62$)⁴. Voor het leesgemak werd voor dit rapport de risicoscore gehercodeerd naar “1” (*Laag risico*) tot “6” (*Hoog risico*). Daarnaast werd het *risico op kindermishandeling* gemeten aan de hand van de verkorte versie van de Child Abuse Potential Inventory (CAPI; Milner, 1986), ingevuld door ouders op T1 en T3. De CAPI-short form bestaat uit 40 items verdeeld over drie schalen namelijk ‘mishandeling’, ‘verstoorde cognities’ en ‘sociale wenselijkheid’ die beantwoord worden op een tweepuntschaal (wel/niet mee eens). Voor het huidige onderzoek is enkel de schaal ‘mishandeling’ gebruikt (24 items, Cronbach’s alpha op de voormeting was 0,86 en op de nameting 0,93). Voor deze schaal werd een somscore berekend, waarbij een hogere score duidt op een hoger risico op kindermishandeling.

Uitkomstmaat – Ondertoezichtstelling

Om te meten of de inzet van familienetwerkberaden na drie maanden leidde tot minder ondertoezichtstellingen, werd gebruik gemaakt van informatie uit dossiers. Gemeten werd of er drie maanden na het maken van ofwel een familiegroepsplan ofwel een regulier plan sprake was van een *ondertoezichtstelling* (*geen ondertoezichtstelling* = 0, *ondertoezichtstelling* = 1).

⁴ De AUC geeft aan welk percentage correcte classificaties het instrument *overall* zal opleveren. Bij een waarde van 0,50 voorspelt een instrument niet beter dan op basis van toeval het geval zou zijn, bij een waarde van 1,00 is sprake van een perfect positieve voorspelling en bij een waarde van 0,00 is sprake van een perfect negatieve voorspelling (Rice & Harris, 2005).

Uitkomstmaat - Uithuisplaatsing

Om de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in termen van het aantal uithuisplaatsingen te meten, werd gebruik gemaakt van informatie uit dossiers. Op T1 en T3 werd het aantal uithuisplaatsingen vastgesteld, waarbij een onderscheid werd gemaakt tussen netwerkplaatsingen, bestandsplaatsingen en residentiële plaatsingen. Hiermee werd per gezin in kaart gebracht 1) of er bij aanvang sprake was van een uithuisplaatsing van één of meerdere kinderen (*geen uithuisplaatsing* = 0, *uithuisplaatsing* = 1) (T1), 2) of er op T3 sprake was van een *nieuwe uithuisplaatsing* (*geen nieuwe uithuisplaatsing* = 0, *nieuwe uithuisplaatsing* = 1) en 3) of er sprake was van een *terugplaatsing* (*geen terugplaatsing* = 0, *terugplaatsing* = 1). Daarnaast werd beschrijvend in kaart gebracht of er sprake was van een verschuiving in het soort uithuisplaatsing (bijvoorbeeld van instelling naar netwerkplaatsing).

Uitkomstmaat - Inzet professionele zorg

Om de inzet van professionele zorg te meten werden, op basis van dossieronderzoek, twee variabelen gemaakt, te weten *inzet professionele zorg voor start familienetwerkberaad/reguliere werkwijze* en *inzet professionele zorg drie maanden na het tot stand komen van het familiegroepsplan/regulier hulpverleningsplan*. Hierbij ging het om alle zorg die door de hulpverlener, het gezin en/of het netwerk nodig werd geacht en ook werd ingezet. In welke mate gebruik werd gemaakt van ingezette zorg en of deze zorg voortijdig werd afgebroken, bleek niet uit de dossiers en kon derhalve niet meegenomen worden in de analyses.

Moderatoren - Gezinskenmerken

Etniciteit van ouders werd middels een demografische vragenlijst gevraagd aan ouders en is geoperationaliseerd als “*autochtoon*” (0) en “*andere etnische achtergrond*” (1).

Gezinssamenstelling werd bepaald aan de hand van dossieronderzoek en geoperationaliseerd als “*biologische ouders getrouwd/samenwonend*”(0) en “*biologische ouders gescheiden/uit elkaar*” (1).

Of er sprake was van een *problematische relatie na scheiding/uit elkaar* werd bepaald aan de hand van dossieronderzoek en is geoperationaliseerd als “*geen sprake van problematische relatie*” (0) en “*sprake van problematische relatie*” (1).

Opleidingsniveau van ouders werd in een demografische vragenlijst ingevuld door ouders en is geoperationaliseerd als “*laag opleidingsniveau (afgerond basisonderwijs, lager beroepsonderwijs, MBO)*” (1) en “*hoog*” opleidingsniveau (afgerond HAVO, HBO, VWO of WO).

Of er sprake was van *een licht verstandelijke beperking (LVB) bij ouders* is gebaseerd op een item in de ARIJ, ingevuld door de jeugdhulpverlener, en is gecategoriseerd als “*geen sprake van LVB bij vader en/of moeder*” (0) of “*sprake van LVB bij vader en/of moeder*” (1)

Aanmeldreden voor jeugdzorg werd bepaald aan de hand van dossierinformatie, opgesteld door de jeugdhulpverlener en is gecategoriseerd als redenen bij kind(eren) (0), ouder(s) (1) of het hele gezin (2). Indien er slechts sprake was van kindfactoren, bijvoorbeeld wanneer de aanleiding een door het kind gepleegd strafbaar feit was, werd anmeldreden gescoord als “*kindfactoren*”. Wanneer er enkel sprake was van ouderfactoren zoals bijvoorbeeld drugsgebruik of psychische problematiek als “*ouderfactoren*” en wanneer er sprake was van zowel kind- als ouderfactoren werd dit als “*gezinsfactoren*” gescoord.

Analyses

Voor het beantwoorden van de eerste onderzoeksvraag “Wat is de slagingskans van familienetwerkberaden bij gezinnen in de preventieve jeugdbescherming?” werd gekeken naar het percentage afgeronde familienetwerkberaden en het percentage niet gerealiseerde familienetwerkberaden in de experimentele groep. Daarnaast werd de gemiddelde duur van de voorbereiding van het familienetwerkberaad berekend vanaf de start van het familienetwerkberaad tot het al dan niet voltooiën van een familiegroepsplan. Verschillen tussen de drie varianten van familienetwerkberaden in slagingskans en duur werden getoetst middels respectievelijk chi-kwadraat toetsen en t-toetsen.

Voor het beantwoorden van de tweede onderzoeksvraag “Wat zijn de resultaten van familienetwerkberaden in termen van het terugdringen van kindermishandeling, aantal uithuisplaatsingen, aantal ondertoezichtstellingen en inzet van professionele zorg?” werden de resultaten in de groep gezinnen waarbij een familienetwerkberaad werd afgerond vergeleken met de resultaten in de controlegroep. In deze analyses is de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad niet werd gerealiseerd buiten beschouwing gelaten. Allereerst werden er analyses uitgevoerd om vast te stellen of de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad werd afgerond en de controlegroep van elkaar verschilden op het gebied van gezinskenmerken, situatie op de voormeting wat betreft 1) aanwijzingen voor/risico op kindermishandeling, 2) aantal uithuisplaatsingen, en 3) inzet van professionele zorg en moderatoren. Voor de continue uitkomstmaten zijn hiertoe t-toetsen gebruikt, voor de dichotome uitkomstmaten chi-kwadraat toetsen. Vervolgens zijn per uitkomstmaat (kindermishandeling, uithuisplaatsing, ondertoezichtstelling en inzet professionele zorg) beschrijvende gegevens op de nameting in kaart gebracht en is getoetst of de groepen op deze

maten verschilden. Hierbij werd gecontroleerd voor de voormeting, om zo eventuele verschillen op voormeting niet van invloed te laten zijn op de nameting. Indien een significant verschil tussen de groepen werd gevonden op gezinskenmerken werd ook hiervoor gecorrigeerd. Voor de continue uitkomstmaten werden ANCOVA's gebruikt, voor de dichotome uitkomstmaten logistische regressie analyses. Analyses werden enkel uitgevoerd wanneer de verschillende categorieën (van de uitkomstmaten) tenminste 10 gezinnen bevatten. Voor het beantwoorden van de derde onderzoeksvraag "Welke gezinskenmerken beïnvloeden de resultaten van familienetwerkberaden?" werden, door interactietermen toe te voegen aan de ANCOVA's en regressiemodellen, moderatoranalyses uitgevoerd. Moderatoranalyses werden alleen uitgevoerd wanneer de verschillende categorieën van de moderatoren minimaal 10 gezinnen bevatten (Peduzzi, Concato, Kemper, Holford, & Feinstein, 1996).

Resultaten

Slagingskans van een familienetwerkberaad

Om de eerste onderzoeksvraag "Wat is de slagingskans van een familienetwerkberaad bij gezinnen in de preventieve jeugdbescherming?" te beantwoorden, werden descriptieve analyses uitgevoerd. In alle 215 gezinnen uit de experimentele groep werd een familienetwerkberaad voorgesteld aan het gezin. In 36 procent van de gezinnen (77 gezinnen) werd er daadwerkelijk een familiegroepsplan opgesteld door het gezin en het netwerk. FNB-SoNeStra leidde significant vaker tot een familiegroepsplan (76 procent) dan SoS (34 procent; $\chi^2(1, 58) = 10,04, p < ,01$) en EK-c (29 procent; $\chi^2(1, 186) = 23,66, p < ,001$). Het verschil tussen de slagingskans van EK-c en SoS was niet significant ($\chi^2(1, 186) = 0,40, p = ,53$).

Gemiddeld duurde het 10 weken van de start van een familienetwerkberaad tot het tot stand komen van een familiegroepsplan (range 1-38 weken). Ook hier werd een verschil gevonden tussen de verschillende werkwijzen ($F(2,74) = 8,81, p < ,001$). Een SoS traject duurde met gemiddeld achttien weken significant langer ($M = 17,90, SD = 9,55$) dan een FNB-SoNeStra traject ($M = 8,50, SD = 4,30$) en een EK-c traject ($M = 9,82, SD = 5,93$). De laatste twee werkwijzen verschilden niet significant van elkaar in de gemiddelde duur van de trajecten. De tijd vanaf de start van een familienetwerkberaad totdat duidelijk werd dat er geen familiegroepsplan opgesteld zou worden, maar zou worden verder gegaan met de

reguliere werkwijze, duurde gemiddeld veertien weken (SoS: vijf weken ($M = 4,63$, $SD = 8,87$); FNB-SoNeStra: negen weken ($M = 9,43$, $SD = 3,31$) en EK-c: zestien weken ($M = 15,79$, $SD = 10,47$)). Doordat deze groepen onvoldoende waren gevuld, zijn de verschillen niet statistisch getoetst (Tabel 3).

Doordat niet in alle gezinnen waar een familienetwerkberaad werd aangeboden daadwerkelijk een familiegroepsplan werd gemaakt, waren de onderzoeksgroepen per vorm familienetwerkberaad te klein om verschillen in resultaten in het terugdringen van kindermishandeling, aantal uithuisplaatsingen, aantal ondertoezichtstellingen en inzet van professionele zorg te toetsen. Derhalve zijn de verschillende vormen samengenomen in de verdere analyses.

Tabel 3.

Slagingskans van familienetwerkberaden per vorm

	Totale	Familienetwerk	<i>M duur</i>	Familienetwerk	<i>M duur</i>
	<i>N</i>	beraad	in weken	beraad	in weken
		afgerond	(Range in	niet gerealiseerd	(Range in
			weken)		weken)
Vorm					
Ek-c	157	45 / 29 %	9,82 (1-27)	112 / 71 %	15,79 (0-44)
FNB-SoNeStra	29	22 / 76 %	8,50 (1-18)	7 / 24 %	9,43 (6-15)
SoS	29	10 / 34 %	17,90 (3-38)	19 / 66 %	4,63 (0-31)

Verschillen tussen de groep familienetwerkberaad afgerond en de controlegroep op gezinskenmerken en situatie voormeting

Zoals eerder beschreven in de analyses werd voor het in kaart brengen van de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden alleen het deel van de experimentele groep gebruikt waar een familienetwerkberaad werd afgerond ($N = 77$) en werden deze resultaten vergeleken met de resultaten van de controlegroep ($N = 59$). Om vast te stellen of er significante verschillen tussen de groepen bestonden bij aanvang van het onderzoek werd opnieuw een analyse uitgevoerd. Tabel 4 toont de gezinskenmerken van de groep waarin een familienetwerkberaad werd afgerond en de controlegroep en in hoeverre de groepen van elkaar verschilden. Hieruit komt naar voren dat de groepen significant van elkaar verschilden

met betrekking tot gezinssamenstelling; de controlegroep bevatte significant meer gezinnen waarbij de biologische ouders gescheiden of uit elkaar waren ($\chi^2 (1, 136) = 11,42, p < ,001$). Tevens werd een significant effect gevonden met betrekking tot de gemiddelde leeftijd van de kinderen; in de controlegroep waren kinderen in het gezin gemiddeld twee jaar ouder dan in de groep waarbij een familienetwerkberaad werd afgerond ($t = (134) = 2,51, p < ,05$). In de vervolganalyses werd daarom gecorrigeerd voor deze verschillen. Op geen van de andere gezinskenmerken werd een significant verschil tussen de groepen gevonden.

Ook werd vastgesteld of de groepen op voormeting van elkaar verschilden met betrekking tot de uitkomstmaten aanwijzingen voor kindermishandeling, risico op kindermishandeling (ingevuld door de jeugdhulpverlener en ouders) en inzet van professionele zorg. Tabel 5 toont de beschrijvende gegevens van de uitkomstmaten en de verschillen tussen de groepen. Hieruit blijkt dat op geen van de uitkomstmaten de groepen op voormeting van elkaar verschilden. Voor de uitkomstmaat uithuisplaatsing waren de categorieën (wel/geen uithuisplaatsing in gezin) onvoldoende gevuld. Derhalve zijn verschillen op deze uitkomstmaat niet statistisch getoetst.

Tabel 4.

Gezinskenmerken in de groep afgeronde familienetwerkberaden en de controlegroep

	Totale N	%		Verschillen tussen groepen		
		Familienetwerk beraad	Controlegroep	χ^2	df	p
Etniciteit ouders ¹	136			0,15	1	,70
Autochtoon		44,2	47,5			
Andere etnische achtergrond		55,8	52,5			
Gezinssamenstelling ¹	136			11,42	1	,001***
Biologische ouders getrouwd/samenwonend		37,7	11,9			
Biologische ouders gescheiden/uit elkaar		62,3	88,1			
Problematische relatie na scheiding/uit elkaar ¹	136	26,0	28,8	0,14	1	,71
Opleidingsniveau van ouders ¹	132			0,00	1	,99
Laag		78,1	78,0			
Hoog		21,9	22,0			
LVB bij ouders ¹	136			0,04	1	,84
Geen LVB bij ouders		87,0	88,1			
LVB bij ouders		13,0	11,9			
Aanmeldreden jeugdzorg ¹	136			0,93	2	,63
Kindfactoren		14,3	20,3			
Ouderfactoren		58,4	52,5			
Gezinsfactoren		27,3	27,1			
		<i>M (SD)</i>		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Gemiddelde leeftijd kinderen	136	8,08 (5,35)	10,30 (4,80)	2,51	134	,01*
Risicoscore kindermishandeling bij aanvang	133	3,73 (1,06)	3,58 (0,88)	-0,91	130,86	,36
Inzet professionele zorg bij aanvang	135	2,79 (2,77)	2,12 (2,11)	-1,60	132,96	,11

¹Dit gezinskenmerk is tevens meegenomen als moderator ; * $p < ,05$; *** $p < ,001$.

Tabel 5.

Beschrijvende gegevens uitkomstmaten op voormeting

	Familienetwerkberaad			Controlegroep		Verschil tussen groepen		
	Totale <i>N</i>	<i>N</i> conditie	<i>N</i> / %	<i>N</i> conditie	<i>N</i> / %	χ^2	<i>df</i>	<i>p</i>
Kindermishandeling								
Aanwijzingen voor kindermishandeling	158	74	35 / 47,7	59	28 / 47,5	0,00	1	,99
Sprake van uithuisplaatsing	161	77	12 / 15,6	59	8 / 13,6			
	Totale <i>N</i>	<i>N</i> conditie	M (SD)	<i>N</i> conditie	M (SD)	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Kindermishandeling								
Risicoscore kindermishandeling - jeugdhulpverlener	158	74	3,73 (1,06)	59	3,58 (0,88)	-0,91	130,86	,36
Risico op kindermishandeling - ouder	138	65	5,75 (4,77)	50	5,66 (4,54)	-0,11	113	,92
Inzet professionele zorg	159	76	2,79 (2,77)	59	2,12 (2,11)	-1,60	132,96	,11

Korte termijn resultaten van familienetwerkberaden en de invloed van gezinskenmerken hierop

Kindermishandeling

Drie maanden na totstandkoming van een familiegroepsplan is er in 30 procent van de gezinnen sprake van aanwijzingen voor kindermishandeling/verwaarlozing. In de controlegroep geldt dit voor 27 procent van de gezinnen. Dit verschil tussen de groepen is niet significant. Ook wat betreft de risicoscores op kindermishandeling gemeten bij de jeugdhulpverlener en bij ouders werden er geen significante verschillen tussen de groepen gevonden (Tabel 6).

Uit de moderator-analyses komt naar voren dat de resultaten van familienetwerkberaden in termen van risicoscore op kindermishandeling, gemeten bij de jeugdhulpverlener, niet samenhangen met etniciteit, gezinssamenstelling, problematische relatie na scheiding/uit elkaar, opleidingsniveau van ouders, aanwezigheid van LVB bij ouders en aanmeldreden. Voor risicoscore op kindermishandeling, gemeten bij ouders, werd enkel voor de moderator gezinssamenstelling een trend gevonden ($F(1,71) = 2,89, p < 0,10$), waarbij de inzet van een familienetwerkberaad meer resultaat lijkt te hebben dan de reguliere zorg bij gezinnen waarbij de biologische ouders uit elkaar zijn. Uit vervolganalyses blijkt echter dat zowel in gezinnen waarbij de biologische ouders nog samen zijn als in gezinnen waarbij de biologische ouders uit elkaar zijn, de inzet van een familienetwerkberaad niet leidt tot significant betere resultaten (respectievelijk ($F(1,18) = 2,79, p = 0,11$) en ($F(1,51) = 0,15, p < 0,70$)). . Voor de uitkomstmaat aanwijzingen voor kindermishandeling/verwaarlozing waren voor alle moderators de categorieën onvoldoende gevuld. Derhalve zijn deze moderator-analyses niet uitgevoerd. Zie Tabel 7 en 8 voor een overzicht van de resultaten van de moderator-analyses.

Ondertoezichtstelling

Bij zes gezinnen (acht procent) waar een familiegroepsplan werd gemaakt, werd na drie maanden een ondertoezichtstelling uitgesproken, tegenover drie gezinnen (vijf procent) in de controlegroep. Op basis van deze percentages lijken er op dit gebied geen verschillen tussen de werkwijzen te bestaan (dit is niet getoetst vanwege het kleine aantal gezinnen waarin een ondertoezichtstelling is uitgesproken).

Uithuisplaatsing

Drie maanden na totstandkoming van een familiegroepsplan is er bij zeven procent van de gezinnen sprake van een nieuwe uithuisplaatsing (vijf gezinnen). Het ging hierbij om één netwerkplaatsing, twee bestandplaatsingen en twee plaatsingen in een instelling. In de controlegroep was er bij 10 procent van de gezinnen sprake van een nieuwe uithuisplaatsing (zes gezinnen). Hierbij ging het om vier netwerkplaatsingen en twee plaatsingen in een instelling. Zowel in de groep waarbij een familiegroepsplan tot stand kwam als in de controlegroep werden twee terugplaatsingen bij ouders geregistreerd (in beide groepen twee procent). Vanwege het kleine aantal gezinnen waarbij een uithuisplaatsing of terugplaatsing geregistreerd is, zijn verschillen tussen de inzet van familienetwerkberaden en de reguliere zorg op dit gebied niet statistisch getoetst.

Inzet van professionele zorg

Drie maanden na ofwel totstandkoming van een familiegroepsplan ofwel een regulier hulpverleningsplan werden er geen verschillen tussen de groepen gevonden met betrekking tot de inzet van professionele zorg (Tabel 6). Tevens kwam uit de moderator-analyses naar voren dat de resultaten van familienetwerkberaden in termen van inzet van professionele zorg niet samenhangen met etniciteit, gezinssamenstelling, problematische relatie na scheiding/uit elkaar, opleidingsniveau van ouders, aanwezigheid van LVB bij ouders en aanmeldreden (Tabel 9).

Discussie en conclusie

Discussie

In het huidige onderzoek is getracht meer inzicht te krijgen in de resultaten van familienetwerkberaden in de preventieve jeugdbescherming op de korte termijn, namelijk drie maanden na totstandkoming van een familiegroepsplan. Drie verschillende vormen van familienetwerkberaden werden onderzocht, te weten EK-c, FNB-SoNeStra en SoS. De volgende onderzoeksvraag stond hierbij centraal: “Zorgt de inzet van familienetwerkberaden voor een betere bescherming van kinderen en jongeren in de preventieve jeugdbescherming en door welke kenmerken wordt dit beïnvloed?” Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden werden drie deelvragen geformuleerd: 1) Wat is de slagingskans van familienetwerkberaden bij gezinnen in de preventieve jeugdbescherming, ofwel, in welk percentage van de gezinnen waar een familienetwerkberaad wordt voorgesteld wordt een familiegroepsplan opgesteld?, 2)

Wat zijn de korte termijn resultaten (drie maanden na totstandkoming van een familienetwerkberaad) van familienetwerkberaden in termen van het terugdringen van kindermishandeling, het verminderen van het aantal uithuisplaatsingen, het verminderen van het aantal ondertoezichtstellingen en het verminderen van de inzet van professionele zorg? en 3) Welke gezinskenmerken beïnvloeden de resultaten van familienetwerkberaden?

Slagingskans van een familienetwerkberaad bij gezinnen in de preventieve jeugdbescherming

In 36 procent van de gezinnen waar een familienetwerkberaad werd aangeboden kwam dit beraad daadwerkelijk tot stand en werd een familiegroepsplan opgesteld. Dit percentage is vergelijkbaar met het percentage tot stand gekomen familienetwerkberaden in gezinnen waarbij sprake is van een ondertoezichtstelling in ons recent gepubliceerde onderzoek in de jeugdbescherming (Dijkstra, Creemers, Asscher & Stams, 2016). Hiermee is de verwachting van jeugdbeschermers en andere betrokkenen dat de inzet van een familienetwerkberaad in de fase voorafgaand aan een ondertoezichtstelling meer kans van slagen heeft dan meteen na een ondertoezichtstelling niet bevestigd. Overig beschikbaar onderzoek naar het percentage tot stand gekomen familienetwerkberaden in de vrijwillige en gedwongen jeugdzorg toont een wisselend beeld, met slagingspercentages variërend van 29 procent (Crampton, 2003) tot 80 procent (Wijnen-Lunenburg, Beek, Bijl, Gramberg, & Slot, 2008).

Het percentage tot stand gekomen familienetwerkberaden lijkt te verschillen per vorm. FNB-SoNeStra kwam significant vaker tot stand dan SoS en EK-c (respectievelijk 76 procent, 34 procent en 29 procent). Hierbij dient opgemerkt te worden dat bij FNB-SoNeStra en SoS kleinere groepen zijn gevolgd, waardoor percentages een vertekend beeld kunnen geven. Een verklaring voor de verschillen tussen enerzijds FNB-SoNeStra en anderzijds EK-c en SoS kan liggen in de verschillende manieren waarop gezinnen werden toegeleid naar het organiseren van een familienetwerkberaad. Bij EK-c en SoS werden ouders die van de gelegenheid gebruik wilden maken een familiegroepsplan op te stellen door de betrokken jeugdhulpverlener verwezen naar de Eigen Kracht Centrale of Altra, waar ze gekoppeld werden aan respectievelijk een EK coördinator en SoS-werker. Bij FNB-SoNeStra daarentegen werd het aanbod om middels een familienetwerkberaad een familiegroepsplan te maken door de jeugdhulpverlener en de FNB coördinator (uit dezelfde organisatie) samen gedaan, waardoor er een schakel minder was in het proces. Uit voorgaand onderzoek is bekend dat de attitude van hulpverleners tegenover het inzetten van een familienetwerkberaad samenhangt met het percentage tot stand gekomen beraden (Sundell, 2000). Wanneer een

jeugdhulpverlener zelf minder positief tegenover de inzet van een familienetwerkberaad staat, zal hij er minder goed in slagen ouders te informeren over de mogelijkheden die de inzet van een familienetwerkberaad hen biedt. Het samen optrekken van een jeugdhulpverlener en FNB-coördinator, zoals bij FNB-SoNeStra, neemt dit bezwaar weg waardoor dit een verklaring kan zijn voor het hogere slagingspercentage bij deze vorm.

De duur om middels een familienetwerkberaad tot een familiegroepsplan te komen was in huidig onderzoek gemiddeld 10 weken (range 1-38 weken). Ook op dit gebied werd een significant verschil tussen de verschillende vormen gevonden. Gezinnen die gebruik maakten van SoS hadden de langste tijd nodig om tot een familiegroepsplan te komen met een gemiddelde duur van achttien weken. Dit verschilde significant van de duur van Ek-c (10 weken) en FNB-SoNeStra (negen weken) trajecten. Het besluit om in de voorbereidingsfase af te zien van een familienetwerkberaad werd na gemiddeld veertien weken genomen (range 0-44 weken). Bij SoS bleek na gemiddeld vijf weken dat een familienetwerkberaad geen doorgang zou vinden, bij FNB-SoNeStra na gemiddeld negen weken, en bij Ek-c na gemiddeld zestien weken. Mogelijk heeft de langere duur voordat bij EK-c het proces van een familienetwerkberaad wordt afgebroken te maken met dat een EK-coördinator, vanuit zijn onafhankelijke rol, het gezin meer ruimte en tijd geeft om tot een plan te komen, terwijl bij SoS en FNB-SoNeStra de coördinatoren vanuit hun rol als professional, in samenspraak met het gezin en de jeugdhulpverlener, eerder het besluit nemen om het proces af te breken. Het is interessant om meer onderzoek uit te voeren naar het proces om een familienetwerkberaad tot stand te laten komen en de mechanismen die hierin een rol spelen.

Kindermishandeling, uithuisplaatsing, ondertoezichtstelling en inzet professionele zorg

Om de tweede onderzoeksvraag te beantwoorden is de directe samenhang gemeten tussen de inzet van familienetwerkberaden (versus de inzet van de reguliere werkwijze) en de situatie van de gezinnen op het gebied van kindermishandeling, uithuisplaatsing, ondertoezichtstelling en inzet professionele zorg. Vanwege het kleine aantal gezinnen waarbij na drie maanden sprake was van een verandering in uithuisplaatsing en een ondertoezichtstelling, is het verschil tussen de inzet van een familienetwerkberaad en de reguliere hulpverlening op deze uitkomstmaten statistisch niet getoetst. Echter, op basis van de percentages lijken de werkwijzen vooralsnog niet tot verschillende resultaten op deze gebieden te leiden.

Met betrekking tot aanwijzingen voor kindermishandeling en risicoscore op kindermishandeling leidt de inzet van een familienetwerkberaad niet tot betere, maar ook niet

tot minder goede resultaten. Dit is in overeenstemming met de resultaten van onze meta-analyse naar de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdzorg (Dijkstra et al., 2016) en resultaten van ons eerdere onderzoek in de jeugdbescherming (Dijkstra, et al., 2016), waarin werd gevonden dat in prospectief onderzoek, waaronder dit onderzoek valt, geen verschillen in effecten werden gevonden met betrekking tot een afname in kindermishandeling.

Met betrekking tot inzet van professionele zorg werden tevens geen verschillen gevonden tussen de groepen. In overeenstemming met het onderzoek naar de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming (Dijkstra et al., 2016) lijkt de inzet van een familienetwerkberaad op de korte termijn niet te leiden tot minder dan wel meer inzet van professionele zorg. Huidige resultaten bevestigen daarmee eerder onderzoek van Sundell en Vinnerljung (2004) en Weigensberg en collega's (2009) waaruit naar voren kwam dat de inzet van familienetwerkberaden niet leidt tot een afname van professionele zorg.

Een verklaring voor het uitblijven van verschillen tussen de inzet van familienetwerkberaden en de reguliere werkwijze kan liggen in de ontwikkelingen die de reguliere werkwijze de afgelopen jaren heeft doorgemaakt. De laatste jaren is er in de jeugdzorg steeds meer nadruk komen te liggen op het samen met ouders en jeugdige(n) beslissen over passende hulp (Richtlijn Samen beslissen met ouders en jeugdigen over passende hulp, 2015). Hierdoor is regie meer bij ouders komen te liggen en is er meer aandacht voor het betrekken van het netwerk in afspraken over hulp. Bijvoorbeeld in de methodiek Generiek Gezinsgericht Werken (inmiddels Intensief Systeemgericht Casemanagement genoemd), die gebruikt wordt bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam, staat de eigen kracht van ouders en het betrekken van het sociale netwerk in de hulpverlening centraal (Boendermaker, Busschers, & Dinkgreve, 2015). Het doel van een familienetwerkberaad om de regie neer te leggen bij ouders en het omliggende netwerk, is in toenemende mate ook het doel van de reguliere werkwijze. Dit kan verklaren waarom er geen verschillen tussen de groepen gevonden zijn.

Moderatie door gezinskenmerken

Om de derde onderzoeksvraag te beantwoorden, werden moderator-analyses uitgevoerd om te onderzoeken of de resultaten van familienetwerkberaden afhankelijk zijn van gezinskenmerken. Uit deze analyses kwam naar voren dat de resultaten van familienetwerkberaden, ten opzichte van de reguliere zorg, niet afhankelijk zijn van etniciteit, gezinssamenstelling, problematische relatie na scheiding/uit elkaar, opleidingsniveau van ouders, aanwezigheid van LVB bij ouders en anmeldredren. Dit is in overeenstemming is met

eerder onderzoek naar de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming (Dijkstra et al., 2016). Hiermee wordt opnieuw bevestigd dat het voorbarig lijkt om gezinnen op basis van de onderzochte kenmerken meer of minder geschikt te vinden voor de inzet van een familienetwerkberaad.

Verschillen tussen gezinnen in de jeugdbescherming en in de preventieve jeugdbescherming

Het huidige onderzoek is opgezet ter aanvulling van het eerder gepubliceerde onderzoek naar de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming. De reden voor deze aanvulling was onder meer dat gedurende het eerdere onderzoek, door zowel jeugdbeschermers als betrokkenen, de beginfase van een ondertoezichtstelling een minder geschikt moment werd bevonden voor de inzet van een familienetwerkberaad, aangezien het een periode betreft waarin veel ouders door spanning en weerstand rondom de ondertoezichtstelling minder open staan voor jeugdbescherming, ongeacht de vorm. Tevens kwam in interviews met ouders vaak naar voren dat een familienetwerkberaad geen doorgang vond door de complexe problematiek.

Een vergelijking tussen beide onderzoeken laat zien dat met betrekking tot het percentage tot stand gekomen familienetwerkberaden er geen grote verschillen worden gevonden tussen gezinnen in de preventieve jeugdbescherming (36 procent slagingskans) en gezinnen in de jeugdbescherming (41 procent slagingskans). De verwachting van jeugdbeschermers en betrokkenen dat het slagingspercentage in de preventieve jeugdbescherming hoger zou zijn kan op basis van deze resultaten niet bevestigd worden. Bij FNB-SoNeStra is het slagingspercentage in huidig onderzoek met 76 procent beduidend hoger dan in voorgaand onderzoek in de jeugdbescherming (43 procent). Een mogelijke verklaring voor dit verschil kan liggen in de implementatie van de methodiek. Waar deze bij vorig onderzoek nog in de kinderschoenen stond, zijn de jeugdhulpverleners en coördinatoren inmiddels (ongeveer 1-1,5 jaar later) beter getraind en hebben meer ervaring met het uitvoeren van een familienetwerkberaad. Het percentage tot stand gekomen familienetwerkberaden suggereert dat dit effect heeft. Daarbij is de FNB-SoNeStra onderzoeksgroep in dit onderzoek grotendeels geworven in de regio waar in vorig onderzoek de implementatie al veelbelovend was. In deze regio is de FNB-SoNeStra werkwijze in grote en toenemende mate opgenomen in de algemene aanpak van de jeugdhulpverleners. Met betrekking tot EK-c moet worden vermeld dat de gezinnen voor huidig onderzoek in dezelfde tijdsperiode zijn gevolgd als de gezinnen in het eerdere onderzoek. Een eventuele stijging in

slagingspercentage over de tijd, mogelijk samenhangend met verbeterde implementatie, is daarom niet meetbaar.

Wat betreft de duur van de inzet van familienetwerkberaden zijn de onderzoeken minder goed vergelijkbaar. Waar bij het onderzoek in het gedwongen kader de duur gemeten werd vanaf de start van de ondertoezichtstelling tot de totstandkoming van een familiegroepsplan, is bij huidig onderzoek de duur gemeten vanaf de aanmelding van een familienetwerkberaad tot aan de totstandkoming. Gevonden verschillen tussen de onderzoeken kunnen daarom niet worden toegeschreven aan een verkorting dan wel verlenging van de gemiddelde duur over de tijd. Echter, een vergelijking kan wel gemaakt worden met betrekking tot de vorm FNB-SoNeStra aangezien bij deze vorm het startpunt en eindpunt van de gemeten duur in de verschillende onderzoeken hetzelfde is. Bij deze vorm zagen we in het onderzoek in de jeugdbescherming dat het gemiddeld veertien weken duurde voordat een beraad tot stand kwam, terwijl we in huidig onderzoek een gemiddelde duur van negen weken vonden. Deze verkorting van de duur kan mogelijk tevens worden teruggeleid naar de verbeterde implementatie van de methodiek in het afgelopen jaar.

Met betrekking tot de uitkomstmaten kindermishandeling, uithuisplaatsing en inzet professionele zorg werden geen verschillen gevonden in de effectiviteit van familienetwerkberaden bij gezinnen in de preventieve jeugdbescherming en gezinnen in de jeugdbescherming. Ook met betrekking tot invloed van gezinskenmerken op de resultaten worden dezelfde resultaten gevonden. Vooralsnog kan hieruit geconcludeerd worden dat het kader waarbinnen een familienetwerkberaad plaatsvindt, niet uit lijkt te maken voor de effecten die het oplevert.

Sterke punten en beperkingen van dit onderzoek

Zoals eerder beschreven heeft het huidige onderzoek een vergelijkbare methodologische opzet als het eerder verschenen onderzoek naar de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming (Dijkstra et al., 2016). Beide onderzoeken onderscheiden zich daarmee van veel ander onderzoek naar de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdzorg door het prospectieve design en het gebruik van verschillende informanten (ouders, hulpverleners en dossierinformatie). Omdat zowel gekeken is naar het proces van een familienetwerkberaad als naar de resultaten op de korte termijn, geeft huidig onderzoek inzicht in de resultaten van familienetwerkberaden in de preventieve jeugdbescherming. Tevens kan door het vergelijkbare design van beide studies

een vergelijking gemaakt worden van de resultaten van familienetwerkberaden bij gezinnen in de jeugdbescherming en gezinnen in de preventieve jeugdbescherming.

Het onderzoek kent een aantal beperkingen. Allereerst is de grootte van de onderzoeksgroep een beperking. Slechts 59 procent van de gezinnen gaf toestemming voor deelname aan het onderzoek en, na selectie van gezinnen van een midden of hoog risico op kindermishandeling, de onderzoeksgroep bestond uit 274 gezinnen. Hoewel de onderzoeksgroep nog altijd meer gezinnen bevat dan veel andere onderzoeken naar familienetwerkberaden, leidde dit wel tot een beperking in bepaalde analyses. Zo waren de groepen, uitgesplitst per vorm familienetwerkberaad, onvoldoende gevuld om met betrekking tot de uitkomstmaten betrouwbare analyses uit te voeren. Tevens waren subgroepen van de uitkomstmaat kindermishandeling te klein om betrouwbare moderatoranalyses uit te voeren en moeten in het algemeen de resultaten van de moderatoranalyses met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Wat betreft de onderzoeksgroep is een andere beperking de generaliseerbaarheid van het onderzoek. Een non-respons analyse wees uit dat de gezinnen die geen toestemming gaven voor het onderzoek significant verschilden van de gezinnen die wel toestemming gaven voor het onderzoek op basis van etniciteit en gezinssamenstelling; in de onderzoeksgroep zaten meer gezinnen met een autochtone achtergrond en meer gezinnen waarin de ouders gescheiden/uit elkaar waren. Dit heeft tot gevolg dat het mogelijk is dat de onderzoeksgroep niet geheel representatief is voor de groep gezinnen die in de preventieve jeugdbescherming een familienetwerkberaad aangeboden krijgt. Een derde beperking heeft betrekking op de inclusiecriteria en werving van huidig onderzoek. Dit onderzoek was specifiek gericht op gezinnen in de preventieve jeugdbescherming. Waar de inclusiecriteria voor gezinnen waarvoor een ondertoezichtstelling wordt uitgesproken helder zijn, is het kader van de preventieve jeugdbescherming een grijs gebied. Hoewel getracht is de experimentele groep, afkomstig van drie verschillende organisaties, zo homogeen mogelijk te maken door een definitie op te stellen op basis van de notitie 'drang' en alleen gezinnen te selecteren met een midden- of hoog risico op kindermishandeling, is het mogelijk dat de onderzoeksgroepen van de drie organisaties verschillen, waardoor een vergelijking met de controlegroep, die wel afkomstig is van één organisatie, lastiger is. Om deze heterogeniteit te minimaliseren is, in navolging van het eerder verschenen rapport, voor een reeks gezinskenmerken en uitkomstmaten vastgesteld of er verschillen aanwezig waren op voormeting, waarvoor indien nodig werd gecorrigeerd. Ook dient benadrukt te worden dat gezinnen bij de verschillende organisaties op verschillende wijzen geworven zijn voor het onderzoek. De kans op selectieve werving (bijvoorbeeld van gezinnen die open staan voor de inzet van een

familienetwerkberaad) is mogelijk groter bij Bureau Jeugdzorg Limburg en bij Altra, aangezien deze organisaties zelf potentiële gezinnen selecteerden voor het deelname aan het onderzoek (op basis van de verstrekte definitie). Bij Jeugdbescherming Regio Amsterdam daarentegen waren de onderzoekers al betrokken bij de selectie van potentiële gezinnen voor het onderzoek.

Aanbevelingen voor vervolgonderzoek en implicaties voor de praktijk

Uit huidig onderzoek volgen verschillende aanbevelingen voor vervolgonderzoek. Allereerst blijkt dat net als in de jeugdbescherming ook in de preventieve jeugdbescherming slechts in ongeveer 36 procent van de gezinnen een familienetwerkberaad tot stand komt. Wel lijkt het erop dat dit percentage verbeterd kan worden met betere implementatie. Dit lijkt in ieder geval te gelden voor de FNB-SoNeStra; voor de overige vormen is het niet mogelijk hier uitspraken over te doen. Het inzetten van familienetwerkberaden lijkt niet te resulteren in meer veiligheid en minder inzet van professionele zorg dan de reguliere werkwijze. Door de onvoldoende gevulde groepen per vorm familienetwerkberaad was het in dit onderzoek niet mogelijk om te onderzoeken of verschillende vormen tot verschillende resultaten leiden. Het is interessant om dit in een volgend onderzoek, met een grotere onderzoeksgroep, te onderzoeken. Het is hierbij belangrijk om in de opzet rekening te houden met de lage slagingskans en de variatie in duur tot totstandkoming van familienetwerkberaden. Een tweede aanbeveling heeft betrekking op de duur van het onderzoek. Voor huidig onderzoek zijn enkel de korte termijn resultaten onderzocht, namelijk drie maanden na totstandkoming van een familienetwerkberaad. Voor vervolgonderzoek is het aan te raden ook de resultaten op de lange termijn, bijvoorbeeld zes maanden en twaalf maanden, te onderzoeken. Een derde aanbeveling voor vervolgonderzoek heeft betrekking op het proces van totstandkoming van een familienetwerkberaad. De verschillen in slagingskans en duur geven aanwijzingen dat bepaalde verschillen in methodieken hiervoor verantwoordelijk kunnen zijn. Het is interessant om meer in te zoomen op het proces van totstandkoming van een familienetwerkberaad en middels een voormeting en een meting bij het tot stand komen van een familienetwerkberaad te onderzoeken of het proces van een familienetwerkberaad iets oplevert in termen van de onderzochte uitkomstmaten. Daarnaast is het interessant om vervolgonderzoek ook te richten op secundaire uitkomstmaten, zoals empowerment van ouders en ervaren sociale steun. Het is mogelijk dat de inzet van een familienetwerkberaad wel een positief effect heeft op empowerment van ouders of ervaren sociale steun, maar dat deze positieve effecten zich niet doorvertalen naar meer veiligheid en minder inzet van professionele zorg. Als laatste moet

worden benadrukt dat de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in dit onderzoek betrekking hebben op gezinnen die erin geslaagd zijn een familienetwerkberaad te organiseren. Dit betreft ongeveer een derde van de gezinnen (36 procent) waarin voorgesteld werd om een familienetwerkberaad in te zetten. Het lijkt aannemelijk dat er hierbij sprake is van een selectieve inclusie van gezinnen waarbij de meest gunstige resultaten voor een familienetwerkberaad zijn geboekt. Het is interessant om in vervolgonderzoek ook te focussen op de groep gezinnen waar wel een familienetwerkberaad werd aangeboden maar waarbij het traject stagneerde.

Wat betreft implicaties voor de praktijk kan op basis van huidig rapport en ons eerder verschenen rapport geconcludeerd worden dat de inzet van een familienetwerkberaad voor gezinnen in zowel de jeugdbescherming als de preventieve jeugdbescherming – op de manier zoals dit in de praktijk uitgevoerd wordt – op de korte termijn geen meerwaarde heeft ten opzichte van de reguliere werkwijze. Tegelijkertijd levert het ook geen slechtere resultaten op wat betekent dat in termen van kindermishandeling en inzet van professionele zorg de inzet van een familienetwerkberaad geen schade oplevert voor gezinnen. Met betrekking tot het tot stand komen van familienetwerkberaden zijn er aanwijzingen dat een verbeterde implementatie kan leiden tot een hogere slagingskans. Met een verbeterde implementatie kan gedacht worden aan training van jeugdhulpverleners en coördinatoren, gericht op het vergroten van de slagingskans van familienetwerkberaden. Hierbij dient ook geanalyseerd te worden hoe de samenwerking tussen jeugdhulpverleners en (onafhankelijke) coördinatoren verbeterd kan worden. Daarnaast dienen jeugdhulpverleners ondersteund te worden in het aanleren van een werkwijze waardoor het gezin zoveel mogelijk zelf de regie houdt bij het aanpakken van opvoed- en opgroei problemen.

Conclusie

Op basis van de resultaten van huidig onderzoek kan geconcludeerd worden dat de inzet van familienetwerkberaden in de preventieve jeugdbescherming op de korte termijn niet leidt tot andere resultaten in termen van aanwijzingen voor/risico op kindermishandeling en inzet van professionele zorg dan de reguliere werkwijze. Gezinskenmerken lijken niet van invloed op deze resultaten, wat suggereert dat de inzet van familienetwerkberaden voor gezinnen eenzelfde effect laat zien, ongeacht etniciteit, gezinssamenstelling, problematische relatie na scheiding/uit elkaar, opleidingsniveau, aanwezigheid van LVB bij ouders en aanmeldreden. Dit komt overeen met de resultaten van familienetwerkberaden bij gezinnen in de jeugdbescherming.

Met betrekking tot de slagingskans van een familienetwerkberaad kan geconcludeerd worden dat voor zowel de jeugdbescherming als de preventieve jeugdbescherming een slagingspercentage van rond de 40 procent wordt gehaald. Verder laat huidig onderzoek zien dat het gemiddeld 10 weken duurt voordat een beraad tot stand kwam, met een termijn van veertien weken totdat duidelijk werd dat een beraad geen doorgang zou vinden. Hoewel verder onderzoek op dit gebied nodig is suggereren de resultaten dat FNB-SoNeStra vaker tot stand komt dan EK-c en SoS. Gezinnen die gebruik maken van een SoS hebben daarnaast een significant langere tijd nodig om tot een familiegroepsplan te komen dan gezinnen die een FNB-SoNeStra organiseren en gezinnen die een EK-c afronden. Vervolgonderzoek op dit gebied is relevant en zeker gewenst om te onderzoeken of verschillen tussen vormen in de kans op totstandkoming zich doorbetalen in effecten.

Referenties

- Boendermaker, L., Busschers, I., & Dinkgreve, M. (2015). *Wat is generiek gezinsgericht werken?* Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam.
- Crampton, D. (2003). Family group decision making in Kent County, Michigan: The family and community compact. *Protecting Children, 18* (1-2), 81-83.
- Crampton, D., & Jackson, W. L. (2007). Family group decision making and disproportionality in foster care: a case study. *Child Welfare, 86*(3), 51-69.
- Dijkstra, S., Creemers, H. E., Asscher, J. J., & Stams, G. J. J. M. (2016). *De inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming*. Den Haag: WODC.
- Dijkstra, S., Creemers, H. E., Asscher, J. J., Deković, M., & Stams, G. J. J. M. (2016). The effectiveness of Family Group Conferencing in youth care: A meta-analysis. *Child Abuse & Neglect, 62*, 100-110.
- Factsheet Familiegroepsplan (2016). Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Nederlands Jeugdinstituut, Ministerie van Volksgezondheid en Sport & Ministerie van Veiligheid en Justitie: https://vng.nl/files/vng/201607_factsheet_familiegroepsplan_vng_nji_vws_venj2_0.pdf.
- Grietens, H., Groenewegen, I., Hellinckx, W., Baartman, H. E., & Weglewski, A. (2000). *Nederlandse vertaling van de "Child abuse potential inventory (CAPI)"*, Katholieke Universiteit Leuven, Afdeling Orthopedagogiek: Leuven.
- Merkel-Holguin, L. (2004). Sharing power with the people: Family group conferencing as a democratic experiment. *Journal of Sociology & Social Welfare, 31*, 155.
- Milner, J. S. (1986). *The child abuse potential inventory: Manual*. Psytec.
- Movisie. (2015). *Transitie jeugdzorg: een overzicht*. Movisie website: <https://www.movisie.nl/artikel/transitie-jeugdzorg-overzicht>.
- Pagee, R. van. (2012). *Family group conference renews the relationship between citizens and the government*. In: R. Clarijs & T. Malmber (eds.). *The Quiet revolution. Aggrandising people power by Family Group Conferences*. Amsterdam: SWP Publishers.
- Peduzzi, P., Concato, J., Kemper, E., Holford, T. R., & Feinstein, A. R. (1996). A simulation study of the number of events per variable in logistic regression analysis. *Journal of Clinical Epidemiology, 49*(12), 1373-1379.
- Pennell, J., & Burford, G. (2000). Family group decision making: Protecting children and women. *Child Welfare New-York, 79*(2), 131-158.

- Rice, M. E., & Harris, G. T. (2005). Comparing effect sizes in follow-up studies: ROC Area, Cohen's d, and r. *Law and Human Behavior*, 29(5), 615.
- Richtlijn Samen beslissen met ouders en jeugdigen over passende hulp. (2015). Initiatief van Nederlands Instituut van Psychologen (NIP), de Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen (NVO) en de Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW): <http://richtlijnenjeugdhulp.nl/samen-beslissen-over-passende-hulp/>.
- Sheets, J., Wittenstrom, K., Fong, R., James, J., Tecci, M., Baumann, D. J., & Rodriguez, C. (2009). Evidence-based practice in family group decision-making for Anglo, African American and Hispanic families. *Children and Youth Services Review*, 31(11), 1187-1191.
- Shlonsky, A., Schumaker, K., Cook, C., Crampton, D., Saini, M., Backe-Hansen, E., & Kowalski, K. (2009). Family group decision making for children at risk of abuse and neglect. *The Cochrane Library*.
- SKJ. (2015). *Kwaliteitsregister jeugd: Samen denken, doen en groeien*. SKJ website: <http://www.skj-jaarverslag.nl/2015/>.
- Sundell, K. (2000) *Family group conferences in Sweden*. In: *Family Group Conferencing: New Directions in Community-centered Child and Family Practice* (eds G. Burford & J. Hudson), pp. 198–205. Aldine de Gruyter, Hawthorne, NY.
- Sundell, K., & Vinnerljung, B. (2004). Outcomes of family group conferencing in Sweden: A 3-year follow-up. *Child Abuse & Neglect*, 28(3), 267-287.
- Van den Bosch, H. (2014). Vasthouden en motiveren bij zorgen over kinderen: Uitleg voor cliënt, professional en gemeente over drang: http://www.ouderkrachtvoortkind.nl/wp-content/uploads/2015/05/vasthouden-en-motiveren-bij-zorgen-over-kinderen-concept-5_1_.pdf.
- Van der Put, C., Assink, M., & Stams, G. J. (2015). Actuarieel Risicotaxatie Instrument voor Jeugdbescherming (ARIJ). *In Progress*.
- Verheij, M. (2015). Transitie in werking. *Maatwerk*, 16(1), 34-35.
- Weigensberg, E. C., Barth, R. P., & Guo, S. (2009). Family group decision making: A propensity score analysis to evaluate child and family services at baseline and after 36-months. *Children and Youth Services Review*, 31(3), 383-390.
- Wijnen-Lunenburg, P., van Beek, F., Bijl, B., Gramberg, P., & Slot, W. (2008). De familie aan zet. *De uitkomsten van Eigen Kracht-conferenties in de jeugdbescherming met betrekking tot veiligheid, sociale cohesie en regie*.

Tabel 6.

Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep op het gebied van kindermishandeling en inzet van professionele zorg op de nameting

	Familienetwerkberaad			Controlegroep		Verschil tussen groepen		
	Totale <i>N</i>	<i>N</i> conditie	<i>N</i> / %	<i>N</i> conditie	<i>N</i> / %	OR	BI	<i>p</i>
Kindermishandeling								
Aanwijzingen voor kindermishandeling/verwaarlozing	116	64	19 / 29,7	52	14 / 26,9	1,34	0,50-3,55	,56
	Totale <i>N</i>	<i>N</i> conditie	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>N</i> conditie	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Kindermishandeling								
Risicoscore kindermishandeling	116	64	2,86 (1,34)	52	3,02 (1,41)	0,58	1	,45
Risico op kindermishandeling - ouders	83	43	4,28 (4,15)	40	5,28 (4,40)	1,63	1	,21
Inzet professionele zorg								
	118	70	1,43 (1,27)	48	1,40 (1,25)	0,01	1	,92

Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor verschillen tussen de groepen in gezinssamenstelling en gemiddelde leeftijd van de kinderen. Daarnaast is in de analyses gecorrigeerd voor de desbetreffende voormetingsscore.

Tabel 7.

Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep wat betreft risicoscore voor kindermishandeling (gemeten bij jeugdhulpverlener) – moderatie

Risicoscore voor kindermishandeling - jeugdhulpverlener	Vershil tussen groepen		
	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Moderatoren			
Etniciteit			
Etniciteit van ouders	15,87	1	,01**
Conditie	4,56	1	,04*
Etniciteit * Conditie	0,03	1	,86
Gezinssamenstelling			
Gezinssamenstelling	0,13	1	,78
Conditie	0,00	1	,96
Gezinssamenstelling * Conditie	0,72	1	,40
Problematische relatie na scheiding/uit elkaar			
Problematische relatie	0,05	1	,83
Conditie	-	-	-
Problematische relatie * Conditie	0,00	1	,98
Opleidingsniveau van ouders			
Opleidingsniveau van ouders	0,01	1	,96

Conditie	0,82	1	,53
Opleidingsniveau * Conditie	1,19	1	,28
Aanwezigheid van LVB bij ouders			
Aanwezigheid van LVB bij ouders	0,01	1	,95
Conditie	0,12	1	,78
LVB * Conditie	1,40	1	,24
Aanmeldreden jeugdzorg			
Aanmeldreden jeugdzorg	2,35	2	,29
Conditie	0,01	1	,94
Aanmeldreden jeugdzorg * Conditie	1,35	2	,26

Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor verschillen tussen de groepen in gezinssamenstelling en gemiddelde leeftijd van de kinderen (met uitzondering van de analyse waarin moderatie door gezinssamenstelling is getoetst). Daarnaast is in de analyses gecorrigeerd voor de voormetingsscore. * $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Tabel 8.

Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep wat betreft risicoscore voor kindermishandeling (gemeten bij de ouder) – moderatie

Risicoscore voor kindermishandeling – ouders	Vershil tussen groepen		
	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Moderatoren			
Etniciteit			
Etniciteit van ouders	12,49	1	,06+
Conditie	7,40	1	,11
Etniciteit * Conditie	0,20	1	,65
Gezinssamenstelling			
Gezinssamenstelling	1,76	1	,41
Conditie	1,43	1	,44
Gezinssamenstelling * Conditie	2,89	1	,09+
Problematische relatie na scheiding/uit elkaar			
Problematische relatie	2,85	1	0,32
Conditie	0,77	1	,54
Problematische relatie * Conditie	1,09	1	,30
Opleidingsniveau van ouders			
Opleidingsniveau van ouders	2,14	1	,23

Conditie	25,71	1	,001**
Opleidingsniveau * Conditie	0,02	1	,89
Aanwezigheid van LVB bij ouders			
Aanwezigheid van LVB bij ouders	0,04	1	,88
Conditie	2,94	1	,28
LVB * Conditie	0,59	1	,45
Aanmeldreden jeugdzorg			
Aanmeldreden jeugdzorg	6,34	2	,08+
Conditie	9,27	1	,03*
Aanmeldreden jeugdzorg * Conditie	0,12	2	,88

Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor verschillen tussen de groepen in gezinssamenstelling en gemiddelde leeftijd van de kinderen (met uitzondering van de analyse waarin moderatie door gezinssamenstelling is getoetst). Daarnaast is in de analyses gecorrigeerd voor de voormetingsscore. + $p < ,10$; * $p < ,05$; ** $p < ,01$.

Tabel 9.

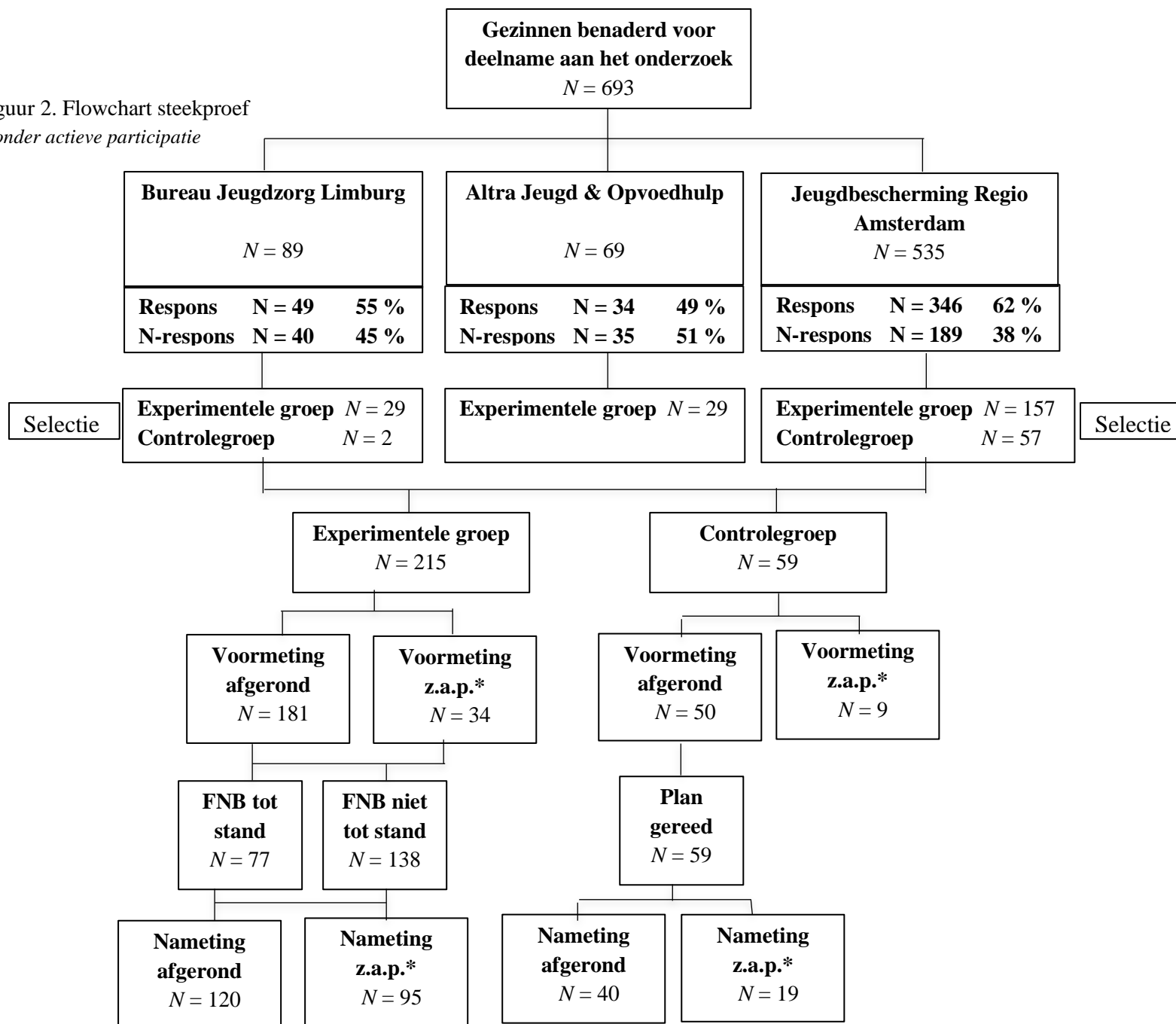
Verschillen tussen de groep gezinnen waarin een familienetwerkberaad is afgerond en de controlegroep wat betreft de inzet van professionele zorg - moderatie

Inzet professionele zorg	Verschil tussen groepen		
	<i>F</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
Moderatoren			
Etniciteit			
Etniciteit van ouders	1,60	1	,40
Conditie	0,00	1	,98
Etniciteit * Conditie	0,41	1	,52
Gezinssamenstelling			
Gezinssamenstelling	1,50	1	,41
Conditie	0,26	1	,69
Gezinssamenstelling * Conditie	0,53	1	,47
Problematische relatie na scheiding/uit elkaar			
Problematische relatie	0,08	1	,81
Conditie	0,05	1	,86
Problematische relatie * Conditie	0,77	1	,38
Opleidingsniveau van ouders			
Opleidingsniveau van ouders	0,02	1	,90

Conditie	0,27	1	,69
Opleidingsniveau * Conditie	1,62	1	,21
Aanwezigheid van LVB bij ouders			
Aanwezigheid van LVB bij ouders	0,83	1	,54
Conditie	0,64	1	,55
LVB * Conditie	1,02	1	,31
Aanmeldreden jeugdzorg			
Aanmeldreden jeugdzorg	0,42	2	,70
Conditie	0,01	1	,91
Aanmeldreden jeugdzorg * Conditie	0,67	2	,51

Noot. In alle analyses is gecorrigeerd voor verschillen tussen de groepen in gezinssamenstelling en gemiddelde leeftijd van de kinderen (met uitzondering van de analyse waarin moderatie door gezinssamenstelling is getoetst). Daarnaast is in de analyses gecorrigeerd voor de voormetingsscore.

Figuur 2. Flowchart steekproef
 *zonder actieve participatie

Bijlage 1.

Samenvatting rapport naar de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming

In het afgelopen decennium worden familienetwerkberaden, zoals Eigen Kracht conferenties (EK-C) en familienetwerkberaden ontwikkeld vanuit de Sociale Netwerk Strategieën (SoNeStra) in toenemende mate ingezet als besluitvormingsmodel in de jeugdzorg en jeugdbescherming in Nederland. Waar doorgaans de jeugdhulpverlener of de gezinsvoogdijwerker de leiding neemt bij het opstellen van een plan om de (opvoedings)problemen in het gezin aan te pakken, wordt binnen het model van familienetwerkberaden de verantwoordelijkheid voor het plan neergelegd bij het gezin. Het doel van familienetwerkberaden is om het gezin met haar netwerk, onder leiding van een al dan niet onafhankelijke coördinator, zelf een plan (familiegroepsplan) te laten maken voor de aanpak van problemen op een manier dat zelf regie gehouden wordt, maar onder voorwaarde dat de veiligheid van de in het gezin aanwezige kinderen gewaarborgd is.

Sinds 1 januari 2015 is in de Jeugdwet vastgelegd dat de jeugdhulpaanbieder of de gecertificeerde instelling ouders als eerste de mogelijkheid moet bieden om, binnen een redelijke termijn, een familiegroepsplan op te stellen (Jeugdwet, artikel 4.1.2). Dit geldt voor zowel de (vrijwillige) jeugdhulp als voor de (gedwongen) jeugdbescherming. Het voorliggend onderzoek is uitgevoerd om antwoord te geven op de vraag *“Zorgt de inzet van familienetwerkberaden voor een betere bescherming van kinderen en jongeren die onder toezicht gesteld zijn en door welke kenmerken wordt dit beïnvloed?”*. Er zijn vijf deelstudies verricht naar wat bekend is uit de nationale en internationale literatuur over de resultaten van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming (literatuuronderzoek), naar de praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden in Nederland en de inhoud van de familiegroepsplannen (twee kwalitatieve studies), en naar de resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in Nederland op de kortere en langere termijn (twee kwantitatieve studies).

Onderzoeksopzet

Voor het literatuuronderzoek⁵ werd op systematische wijze gezocht naar alle beschikbare nationale en internationale studies naar de effectiviteit van familienetwerkberaden in de jeugdzorg en jeugdbescherming, waarin de resultaten in

⁵ De literatuurstudie is sinds 2015 beschikbaar op de website van het WODC: www.wodc.nl.

gezinnen waarbij een familienetwerkberaad werd ingezet vergeleken werden met de resultaten in gezinnen waarbij geen familienetwerkberaad werd ingezet.

De kwalitatieve studies en de kwantitatieve studie naar de korte termijn resultaten van familienetwerkberaden zijn uitgevoerd bij verschillende gecertificeerde instellingen waar, van februari tot december 2014, aan gezinnen waarin een kind onder toezicht werd gesteld een vorm van familienetwerkberaad werd aangeboden. Middels een voormeting (zo snel mogelijk na de ondertoezichtstelling) en een nameting (drie maanden na de totstandkoming van een plan om de problemen in het gezin aan te pakken) zijn gegevens verzameld bij de gezinnen en de betrokken jeugdbeschermers. Om de werkzaamheid van de inzet van familienetwerkberaden te onderzoeken zijn de gegevens van 84 gezinnen waarbij een familienetwerkberaad tot stand is gekomen (experimentele groep) afgezet tegen de gegevens van 85 gezinnen waarin een kind onder toezicht werd gesteld maar waar in het kader van het onderzoek niet aangeboden werd om een familienetwerkberaad in te zetten (controlegroep). Gezinnen voor de experimentele groep werden benaderd via Bureau Jeugdzorg Limburg (FNB-SoNeStra), Jeugdbescherming Regio Amsterdam (EK-c), Jeugdbescherming Overijssel (VERVE), De Jeugd- & Gezinsbeschermers (FNB-SoNeStra), de William Schrikker Groep (EK-c) en Jeugdbescherming Regio Noord (Signs of Safety). Gezinnen voor de controlegroep werden benaderd via Jeugdbescherming Regio Amsterdam, de Jeugd- & Gezinsbeschermers, Bureau Jeugdzorg Friesland en Jeugdbescherming Noord Nederland. Om de praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden in kaart te brengen zijn interviews gehouden met ouders, kinderen, leden van het netwerk, jeugdbeschermers en netwerkberaad-coördinatoren in een deel van de experimentele groep (17 gezinnen). Daarnaast werd de inhoud van de gemaakte familiegroepsplannen van een deel van de experimentele groep (36 gezinnen) geanalyseerd.

De resultaten van de inzet van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming op de langere termijn (een jaar na de totstandkoming van het plan) zijn onderzocht door middel van dossieronderzoek. Voor dit dossieronderzoek zijn 140 gezinnen zijn geselecteerd waarbij in 2012 en 2013 een kind onder toezicht is gesteld en waarbij uit het dossier bleek dat er na uitspraak van de ondertoezichtstelling een EK-c was ingezet (70 gezinnen) of geen EK-c was ingezet of voorgesteld (70 gezinnen).

Literatuuronderzoek naar de resultaten van familienetwerkberaden

De zoektocht naar relevante studies resulteerde in 16 studies, gebaseerd op gegevens uit 13 onafhankelijke steekproeven. Er zijn opvallend weinig robuuste studies naar de

effectiviteit van familienetwerkberaden voor deze doelgroep beschikbaar, dat wil zeggen, studies op basis waarvan causale uitspraken gedaan kunnen worden. De meeste geïncludeerde studies zijn afkomstig uit de Verenigde Staten, waar onder de algemene noemer *Family Group Decision Making* verschillende vormen van familienetwerkberaden worden ingezet. De resultaten op de meest onderzochte indicatoren zijn middels meta-analyses getoetst. Hieruit komt naar voren dat overall, de inzet van familienetwerkberaden niet lijkt te leiden tot minder meldingen van kindermishandeling, minder uithuisplaatsingen en snellere afsluiting van dossiers bij jeugdzorg. Uit prospectieve studies (waarvoor gezinnen zijn gevolgd over de tijd), blijkt zelfs dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot meer meldingen van kindermishandeling en meer en langere uithuisplaatsingen, terwijl het tegenovergestelde wordt gevonden in retrospectieve studies. De inzet van familienetwerkberaden lijkt wel een klein effect te hebben op het vergroten van de kans op een netwerkplaatsing (versus plaatsing elders) en op een snellere terugplaatsing bij ouders.

Praktijkervaringen met de inzet van familienetwerkberaden en de inhoud van familiegroepsplannen

De interviews bevestigen het beeld uit eerder onderzoek dat betrokkenen bij een tot stand gekomen familienetwerkberaad over het algemeen tevreden zijn over de sfeer tijdens het netwerkberaad. Gezinsleden voelen zich gehoord, ervaren betrokkenheid van het netwerk en zijn tevreden met de onderlinge samenwerking. Niet alle betrokkenen ervaren het familiegroepsplan echter als een “eigen” plan (versus plan van de jeugdbeschermer) of als een geschikt plan om de problemen in het gezin aan te pakken (omdat de afspraken niet gericht zijn op het oplossen van de onderliggende problematiek). Bij gezinnen waar sprake is van conflicten, zoals bij vechtscheidingen, zijn de ervaringen van de verschillende betrokkenen minder positief door de onderlinge spanningen en de minder constructieve samenwerking. Jeugdbeschermers en netwerkberaad-coördinatoren lijken bij gezinnen waar sprake is van onderlinge conflicten, net als bij gezinnen met een beperkt sociaal netwerk, ook minder mogelijkheden te zien om een familienetwerkberaad succesvol in te zetten.

Gemiddeld drie maanden na het familienetwerkberaad blijkt dat met het merendeel van de plannen niet meer wordt gewerkt. Genoemde redenen hiervoor zijn dat gemaakte afspraken niet houdbaar waren omdat ouders het hier achteraf toch niet mee eens waren, of niet langer relevant waren vanwege uithuisplaatsing van de kinderen in het gezin. Ook werd door zowel ouders, leden van het netwerk als jeugdbeschermers aangegeven dat het familiegroepsplan weliswaar duidelijke afspraken bevatte over de dagelijkse ondersteuning

van ouders in de zorg voor hun kinderen, maar zich niet richtte op de onderliggende problemen in het gezin die eerst aangepakt zouden moeten worden.

Ten slotte werd onderzocht in hoeverre een jeugdbeschermer kan terugtreden na de inzet van een familienetwerkberaad, zoals ook beoogd wordt in situaties buiten de jeugdbescherming. Uit de interviews met ouders en jeugdbeschermers blijkt dat een deel van de ouders meer regie ervaart waardoor de jeugdbeschermer een stapje terug kon doen, maar een even groot deel niet. Als reden voor het ontbreken van regieverschuiwing werd de complexiteit van de problematiek genoemd. De beperkte mate van regieverschuiwing moet gezien worden in het licht van de relatief korte onderzoekstermijn (de meeste gezinnen werden ongeveer drie maanden na het netwerkberaad geïnterviewd). Leden van het netwerk zijn positiever over de regieverschuiwing. Zij merken op dat ouders vanwege de betrokkenheid van het netwerk gemotiveerder zijn om zaken zelf op te pakken.

Uit de inhoudsanalyse van familiegroepsplannen komt naar voren dat er veel variatie is in de manier waarop deze plannen opgesteld worden. Alleen voor EK-c plannen bestaat een vast format. Hoewel dit format niet altijd geheel gevolgd wordt, laten EK-c plannen onderling meer gelijkens zien en bevatten ze meer informatie over de betrokkenen, de vooropgestelde hulpvragen die tijdens het beraad beantwoord moeten worden en de onderlinge communicatie dan de familiegroepsplannen die tot stand komen middels FNB-SoNeStra.

In het merendeel van de plannen (81 procent) waren er voorafgaand aan het familienetwerkberaad vragen opgesteld die de basis vormden voor de te maken afspraken. In 79 procent van de plannen waarin deze vragen stonden beschreven, werden alle vooraf gestelde vragen beantwoord door middel van gemaakte afspraken. De niet beantwoorde vragen variëren in ernst en onderwerp. Wat opvalt is dat afspraken veelal op abstract niveau beschreven worden.

De meeste afspraken in de familiegroepsplannen hebben betrekking op de ondersteuning van ouders (28 procent) en de communicatie van ouders onderling, met hun kinderen, met hun netwerk en met professionals (32 procent). Opvallend weinig afspraken hebben direct betrekking op de veiligheid van de kinderen in het gezin (5 procent). Hoewel gemaakte afspraken indirect beogen bij te dragen aan de veiligheid in het gezin, suggereren deze bevindingen dat in ieder geval in een deel van de gezinnen het familienetwerkberaad niet wordt ingezet om een volwaardig plan op te stellen om de problematiek in een gezin aan te pakken, maar als hulpmiddel om de betrokkenheid van het netwerk bij de dagelijkse ondersteuning van het gezin te vergroten.

Resultaten van de inzet van familienetwerkberaden

Uit dit deelonderzoek blijkt allereerst dat slechts 41 procent van de gezinnen die in de gelegenheid worden gesteld om een familienetwerkberaad in te zetten erin slaagt hiermee een familiegroepsplan op te stellen. De gemiddelde termijn tussen de start van de ondertoezichtstelling en de totstandkoming van het familienetwerkberaad of de beslissing om het familienetwerkberaad geen doorgang te laten vinden is respectievelijk achttien (range van 0 tot 77 weken) en 28 (range van 0 tot 81 weken) weken. Ten opzichte van de gemiddelde termijn waarbinnen in dit onderzoek een gezinsplan tot stand kwam middels de reguliere werkwijze (M= 10 weken, range 0-37 weken) lijkt er met het inzetten van een familienetwerkberaad in een deel van de gezinnen een langere periode nodig voor besluiten over zorg worden genomen naar aanleiding van het gemaakte plan van aanpak. De aanzienlijk langere periode voordat in sommige gezinnen duidelijkheid bestaat over de aanpak van de problemen in het gezin kan op gespannen voet staan met de noodzaak om de ernstige zorgen over het kind die aanleiding vormden voor de ondertoezichtstelling op te lossen. Echter, tijdens de interviews kwam naar voren dat er bij sommige gezinnen naast het familiegroepsplan ook een gezinsplan of veiligheidsplan opgesteld was. Mogelijk hebben betrokken jeugdbeschermers dit nodig geacht om de veiligheid in de gezinnen te kunnen waarborgen gedurende de voorbereidingstijd van het familienetwerkberaad.

Wat betreft de effectiviteit van familienetwerkberaden komt uit dit onderzoek naar voren dat de inzet daarvan na drie maanden niet effectiever is dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming wat betreft het terugdringen van kindermishandeling en het verminderen van de inzet van professionele zorg. Hoewel de resultaten van het literatuuronderzoek suggereren dat in prospectieve studies, waar dit deelonderzoek toe behoort, de inzet van familienetwerkberaden zou leiden tot meer meldingen van kindermishandeling, wordt dit niet ondersteund door de resultaten van het huidige onderzoek. Vanwege het kleine aantal gezinnen waarbij sprake was van één of meerdere nieuwe uithuisplaatsing(en) of terugplaatsing(en), kunnen op dit gebied geen conclusies worden getrokken over de effectiviteit van familienetwerkberaden. Er werden geen aanwijzingen gevonden dat bepaalde kenmerken de werkzaamheid van familienetwerkberaden in het terugdringen van kindermishandeling en het verminderen van in te zetten professionele zorg beïnvloeden.

Wat betreft de kosten voor de inzet van een familienetwerkberaad geldt dat vormen van familienetwerkberaden waarbij een aparte coördinator wordt ingezet gepaard gaan met een extra investering, variërend van €2460,- tot €4000,-, bovenop de kosten voor de reguliere

werkwijze in de jeugdbescherming. Voor vormen waarbij de reeds betrokken jeugdbeschermer met het gezin een familienetwerkberaad organiseert wordt dezelfde prijs gehanteerd als voor de reguliere hulpverlening. Hoewel er wat betreft de kosten voor juridische hulpverlening geen verschil wordt gevonden tussen de twee werkwijzen, lijkt de inzet van familienetwerkberaden op de korte termijn te leiden tot hogere kosten voor gezondheidszorg (inclusief de kosten voor het familienetwerkberaad) dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming. Er lijkt op de korte termijn daarom sprake van een kostenverhoging door de inzet van familienetwerkberaden. Benadrukt dient te worden dat in het huidige onderzoek nadrukkelijk geen kosteneffectiviteit is berekend. De hogere kosten zijn hierdoor niet afgewogen tegen de effecten, waardoor over de kosteneffectiviteit geen uitspraken gedaan kunnen worden.

Ook op de langere termijn blijkt dat de inzet van familienetwerkberaden niet effectiever is dan de inzet van de reguliere zorg in de jeugdbescherming wat betreft het terugdringen van kindermishandeling en het verminderen van de inzet van professionele zorg. Ook in dit deelonderzoek was het aantal gezinnen waarbij sprake was nieuwe uithuisplaatsing(en) of terugplaatsing(en) te klein om conclusies over de effectiviteit van familienetwerkberaden op dit gebied te kunnen trekken. Uit dit deelonderzoek blijkt verder dat de inzet van familienetwerkberaden *overall* niet leidt tot minder verlengingen van de ondertoezichtstelling na een jaar of een kortere duur van de ondertoezichtstellingen. Etniciteit lijkt echter van invloed te zijn op de resultaten van familienetwerkberaden met betrekking tot het verloop van de ondertoezichtstelling; in gezinnen met een allochtone etnische achtergrond leidde de inzet van een familienetwerkberaad vaker tot verlenging na een jaar dan in gezinnen van autochtone afkomst. Er werden geen aanwijzingen gevonden dat andere kenmerken de werkzaamheid van familienetwerkberaden in het verloop van de ondertoezichtstelling, het terugdringen van kindermishandeling en het verminderen van in te zetten professionele zorg beïnvloeden.

Implicaties voor de praktijk

Op basis van de resultaten uit het huidige onderzoeksproject kan niet geconcludeerd worden dat de inzet van familienetwerkberaden zorgt voor een betere bescherming van kinderen en jongeren die onder toezicht gesteld zijn dan de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming, noch voor de korte noch voor de langere termijn. Hoewel ook niet geconcludeerd kan worden dat de inzet van familienetwerkberaden leidt tot minder goede resultaten dan de inzet van de reguliere werkwijze in de jeugdbescherming, leiden de

bevindingen tot enkele aandachtspunten voor de praktijk. Ten eerste worden complexe problematiek en een beperkte beschikbaarheid van het netwerk door zowel jeugdbeschermers als coördinatoren genoemd als redenen voor het niet realiseren van een familienetwerkberaad. Handvatten voor jeugdbeschermers en coördinatoren om ondanks de extra uitdagingen toch succesvol een familienetwerkberaad in te zetten (mits de veiligheid in het gezin dit toestaat) zijn gewenst. Ten tweede is er meer inzicht nodig in wat gezinnen, jeugdbeschermers en coördinatoren kunnen doen om binnen een redelijke termijn een familiegroepsplan op te stellen. Ten derde zullen gezinnen en hun netwerk gebaat zijn bij handvatten om afspraken zo concreet mogelijk te kunnen opstellen tijdens het familienetwerkberaad. Daarnaast is extra aandacht van de jeugdbeschermer op dit gebied belangrijk, daar deze de taak heeft familiegroepsplannen te toetsen op geschiktheid om de problemen in het gezin aan te pakken. Ten slotte lijkt er winst te behalen in de monitoring en evaluatie van de uitvoering van de familiegroepsplannen en in de communicatie hierover. Een vast format waarin de afspraken duidelijk worden genoteerd en waarin een planbewaker wordt aangewezen die de uitvoering van het plan monitort en actie onderneemt wanneer dit niet gebeurt is hierin een eerste stap.